

nummer 04

jaargang 33

april 2024

babel

HERKENNING

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

HOOFDREDACTIONEEL
door Tania Alhashimi

IN GESPREK OMGAAN MET DEMENTIE
door Phoebe Meekel

GEZIEN DE ZONE VAN HET KWAAD
door Tania Alhashimi

GEZIEN DE VLINDERDAS
door Biko van Deijck

**GELEZEN OP ZOEK NAAR DUIDING MET
CONNIE PALMEN**
door Sophie Meijer

BEELDESSAY WAAR MIJN FIETS STAAT
door Dieuke Kingma

COLUMN NORMALE HOEVEELHEID PIJN?
door Phoebe Meekel

OPINIE WILDERS HEEFT EEN LESJE PLATO GEHAD
door Tania Alhashimi

GELEZEN IK WOU DAT IK JOU WAS
door Sybren Sybesma

GEDICHT VERGEET ME NIET
door Teuntje Ott

**ACHTERGROND WEES OP DE HOEDE VOOR
DE POLITIEKE CYNICUS**
door Pleun Kraneveld

**COLUMN IN NOOD LEERT MEN ZIJN
VRIENDEN KENNEN**
door Sophie Meijer

**ESSAY BRUGGEN BOUWEN: VAN GAZA TOT
AMSTERDAM EN VAN KOLWEZI TOT DE KRIM**
door Tamar Smalbrugge

**ESSAY DE GROTE LEEGTE: EEN GESCHIEDENIS
VAN ZAKLOZE VROUWENKLEDING**
door Suzanne Toussaint

TEST ONTDEK JOUW BABEL-IDENTITEIT!
door Dominique Seelen

BABEL BABELBOX
door Pleun Kraneveld, Dominique Seelen,
Sybren Sybesma

**Babel, Maandblad voor
de Faculteit der
Geesteswetenschappen**

Spuistraat 134, kamer 2.01F,
1012 VB Amsterdam,
babel-fgw@uva.nl

Hoofredactie

Tania Alhashimi en Dieuke Kingma

Redactie

Tania Alhashimi, Elena Cornelisse,
Biko van Deijck, Dieuke Kingma, Pleun
Kraneveld, Phoebe Meekel, Sophie Meijer,
Teuntje Ott, Dominique Seelen,
Laura Slee, Tamar Smalbrugge,
Sybren Sybesma en Suzanne Toussaint

Eindredactiecoördinatie

Santi Wester

Eindredactie

Geertje op de Hoek, Ines James,
Madelief Stad en Santi Wester

Beeldcoördinatie

Lesine Möricke

Coverbeeld

Romy Veecken

Illustraties

Winonah van den Bosch,

Bob Foulidis, Esther de Groot,
Ines James, Alicia Koch, Jules Koster,
Ieke Meijer, Anne Möricke, Lesine Möricke,
Norah Sanders, Bert Slenders,
Mona Thomasse, Romy Veecken en
Suzanne de Visser

Webredactie

Tania Alhashimi en Dieuke Kingma

Redactieraad

Sarah Beeks, Reinier Kist,
Everdien Rietstap en
Thomas Rueb

Vormgeving

Luke van Veen,
www.lukevanveen.com

Druk

drukpartnerszuid
www.drukpartnerszuid.nl

Vind ons leuk

www.babelmagazine.nl

Zie ons archief op de
UvA-website van *Babel*.
Je vindt ons in de A-Z lijst
van je opleiding.

Lieve lezers,

Soms lijkt het alsof je toekomst al vastgelegd was in het verleden, zonder dat je dat toentertijd doorhad. Althans, dat is hoe ik me voel. Ik heb het felle verlangen om van schrijven en filosofie mijn beroep te maken, om iemand te zijn die een werkelijkheid schept. Toch was dit verlangen tot enkele maanden terug nog verhuuld voor me. Ik ging zelfs, uit onwetendheid over wie of wat ik wilde zijn, maar een halfjaar bedrijfskunde studeren – dan zou ik tenminste nog wel een baan kunnen vinden.

Maar als ik nu terugkijk op mijn verleden, tot mijn oudste herinneringen aan toe, waren de voortekenen voor deze droom duidelijk aanwezig. Het was er in het type boeken dat ik graag las, de liefde voor taal en woorden die ik had, mijn aantrekkingskracht tot het vinden van betekenis in muziek. Ik zie nu dat ik destijds het zaadje plantte en waterde voor een passie voor het maken van betekenis die ik toen nog niet kon duiden, maar achteraf herken als de vroege bloei van mijn liefde voor schrijven en de filosofie.

En dat brengt mij meteen bij het thema van de *Babel* van deze maand: herkenning. En waar dit bij mij een mijmering oproept over het herkennen van mijn heden in mijn verleden, betekent dit voor de andere redacteurs natuurlijk iets heel anders. Zo schreven ze voor deze *Babel* onder andere over dementie, over het kwaad in jezelf, maar ook over het belang van herkenning in de ander voor het voelen van empathie. Andere bijdragen gaan weer over het herkennen van bepaalde patronen in de kunst van René Daniëls, of over hoeveel raakvlakken het hoofdpersonage in de roman *De Wetten* van Connie Palmen nog heeft met een student in de huidige tijd. Onze nieuwe redacteurs Tamar en Suzanne gaven originele invullingen aan het thema, met respectievelijk stukken over empathie en broekzakken. Tot slot kent deze *Babel* een spannende primeur: je kunt nu achterin het blad een test invullen, om te ontdekken welk type *Babel*-lezer jij nou echt bent.

Al met al zit deze *Babel* weer vol met prachtige en diverse creaties. Veel leesplezier!

Liefs,

Tania

Omgaan met dementie

Op een koude dinsdagavond, na een fietstocht van vijf minuten, kwam ik aan op een bijeenkomst in het Alzheimer Café. Bij binnenkomst nam ik een grijs gezelschap waar, dat gezellig in groepjes met elkaar zat te kletsen onder het genot van een kop thee of koffie. Ook ik nam plaats en nam een slok van mijn jasmijnthee, wachtend op de presentatie over hoe je moet omgaan met de gedragsveranderingen bij mensen met dementie.

Tekst door Phoebe Meekel, beeld door Mona Thomasse

Opa's en oma's herkennen hun kleinkinderen soms niet meer omdat ze lijden aan dementie. Dit lijkt me een lastige situatie en dus vraag ik me af hoe de mensen eromheen hiermee omgaan. In het Alzheimer Café vroeg ik aan twee vrouwen bij mij aan tafel – moeder en dochter – of ze hier vaker kwamen, maar ook voor hen was dit de eerste keer. De man van de oudere vrouw woonde in het verpleeghuis, en het leek hen een goed idee om deze avond naar het Alzheimer Café te gaan om meer te leren over dementie. Na wat slokken thee stond een powerpoint klaar en werd de presentatie geopend.

Een vrouw met een zwarte bril en zachte stem vertelde dat de manier waarop wij communiceren met mensen met dementie veel invloed heeft op hun gedrag. Uit onderzoek blijkt ook dat mensen voor 7% vertrouwen op wat we zeggen, 38% op stemeigenschappen en 55% op informatie die ze via de lichaamstaal oppikken. Wanneer we de woorden van een ander niet begrijpen of geloven, vertrouwen we dus meer op de lichaamstaal of stemei-

genschappen – de manier waarop iets wordt gezegd. Dit betekent dat je ook heel bewust moet omgaan met de manier waarop je kijkt en je intonatie. Het is belangrijk dat je je daar als mantelzorger of verpleegkundige bewust van bent.

Psychiatrisch verpleegkundige Ria de Vos benadrukte meerdere malen dat we iemand met dementie niet het gevoel van falen mogen geven, door iemand bijvoorbeeld een vraag te stellen waarvan je eigenlijk al weet dat die het antwoord daarop niet weet. Zo'n gevoel kan ontstaan bij de vraag 'Wat heb je gisteren gegeten?' of 'Je weet toch wel wie ik ben?'. Het is beter om de ander een beetje te helpen, door bijvoorbeeld te zeggen 'Dag oma, ik kom net terug van een lange treinreis uit Groningen.' Door het woord 'oma' te gebruiken weet de persoon met dementie dat je familie bent, en in deze zin wordt ook duidelijk dat je (waarschijnlijk) in Groningen woont.

Deze bijeenkomst opende de deur naar een voor mij compleet onbekende wereld, en ik wilde meer weten over de

HET EMOTIONELE BREIN IS ER ECHTER WEL, EN DAAROM IS HET ZAAK DAT WE GOED OP HET GEVOEL VAN DE ANDER LETTEN.

wondere wereld van dementie. Daarom besloot ik tijdens het wachten in de rij voor mijn tweede jasmijnthee De Vos te benaderen, waarbij we samen een datum prikten voor een interview.

Interview met Ria de Vos

Ria de Vos is begin jaren 70 opgeleid in de psychiatrie en later in de ouderenzorg terechtgekomen. In het begin van haar opleiding zag ze dat mensen met dementie opgesloten zaten en er bijna niets gebeurde – behalve dat ze eten of drinken kregen en gewassen werden. ‘Ik dacht, hier wil ik nooit werken.’

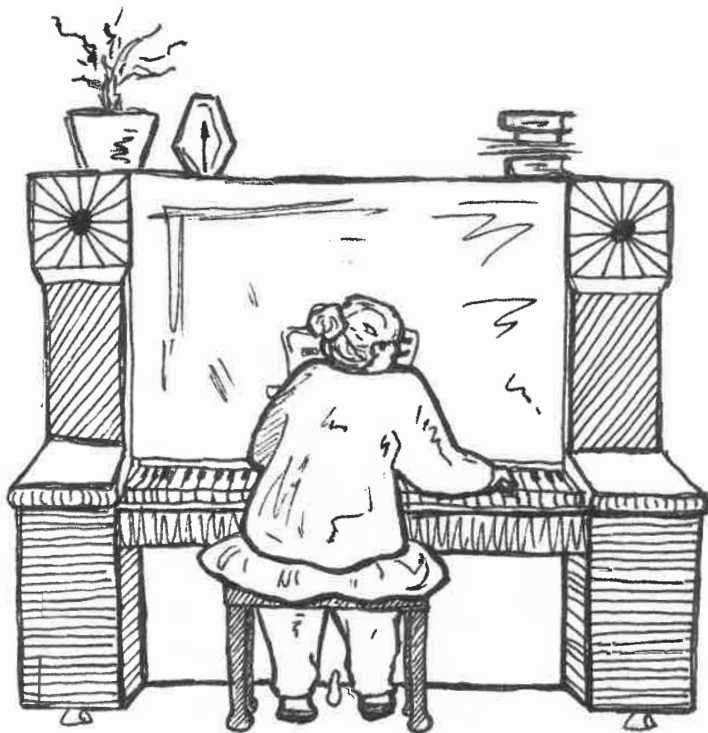
Toch besloot De Vos halverwege de jaren 80 in een verpleeghuis te gaan werken. Ze had zichzelf ten doel gesteld om te kijken wat voor alternatieve mogelijkheden er binnen de zorg waren. ‘Toen kwam er een lezing van dr. Anneke van der Plaats binnen de zorggroep Groningen, en dat was een keerpunt in mijn denken en het denken in mogelijkheden geweest.’ Van der Plaats was een sociaal geriater (een specialisme dat zich richt op medische zorg voor thuiswonende ouderen) en ontwikkelde de Brein Omgeving Methodiek. Daarbij heeft ze ook het boek *De wonderde wereld van dementie* geschreven, waarmee ze velen – waaronder De Vos – heeft geïnspireerd.

Tijdens de presentatie in het Alzheimer Café, kregen we tevens een fimpje te zien van deze Anneke van der Plaats, waarin ze vertelt dat het denkende vermogen bij mensen met dementie slechter werkt, of zelfs helemaal verdwenen is. Het emotionele brein is er echter wel, en daarom is het zaak dat we goed op het gevoel van

de ander letten. Er kunnen snel verwarrende situaties ontstaan voor mensen met dementie, en het doel is volgens psychiatisch verpleegkundige De Vos dat je deze onrust wegneemt. ‘Je bent altijd op zoek naar geruststelling en er iets anders voor in de plaats te zetten, maar wel erkenning van het gevoel’. Het is daarom belangrijk dat je dit gevoel benoemt, door bijvoorbeeld te zeggen ‘Ik zie dat dat u boos maakt’. Een vervolgvraag als ‘Wat zou u hiertegen helpen?’ neemt de spanning weg, aangezien de persoon met dementie over deze vraag moet nadenken en dus als het ware afgeleid wordt van het boze gevoel.

Maar soms is het lastig om de ander gerust te stellen. Zo vertelde een vrouw vooraan in de zaal bij de bijeenkomst in het Alzheimer Café dat ze niet goed weet wat ze moet doen, wanneer ze afscheid neemt van haar man in het verpleeghuis. Hij snapt niet waarom ze weggaat en dat zorgt voor lastige situaties. Een man achterin het Alzheimer Café stond op en gaf als tip om altijd een boodschappentas bij de hand te hebben, zodat je bij het afscheid kan zeggen: ‘Ik ga boodschappen doen.’ Iemand die boodschappen gaat doen komt namelijk altijd terug, en zo voorkom je een verwarrende situatie.

Ook Ria de Vos en haar collega's hadden die boodschappentas-truc al eens geprobeerd. Bij sommigen werkte deze oplossing echter niet, omdat ze doorhadden dat de verplegers helemaal geen boodschappen gingen doen. Volgens De Vos moet je bij jezelf nagaan of de zinnen die je gebruikt nuttig zijn, of dat je net zo goed niks kan zeggen omdat dit alleen maar tot verwarring kan leiden.

Zo gebruikt ze bij afscheid soms een leugentje om bestwil: 'Ik ga een paar dagen voor mijn moeder zorgen.' Zo geef je een verklaring waarom je er voor een langere tijd niet meer bent en voorkom je onrust. Iedereen is anders, en daarom is er niet één manier, zoals de boodschappentas, die bij iedereen werkt. 'Zo verschillend als mensen zijn, zo verschillend zijn mensen met dementie', aldus De Vos.

Het menselijke aspect is heel belangrijk in het werk van De Vos, en ze vindt het belangrijk dat je dat duidelijk maakt, ook met taal. Zo moeten we niet het woord 'dementerenden' in de mond nemen, maar 'mensen met dementie'. Door het woord 'dementerenden' te gebruiken wordt het menselijke als het ware weggenomen, en klinkt het ook als een veel afstandelijkere groep. De Vos vindt het ook vreselijk wanneer er wordt gezegd dat mensen met dementie net kinderen zijn, want 'dat zijn ze simpelweg niet'. Ze hebben een heel leven achter zich, een geschiedenis die je niet mag vergeten. Het is volgens De Vos dan ook belangrijk dat we een beroep doen op het gezonde deel van de hersenen. Dat kan door iets uit iemands geschiedenis weer naar boven te halen. 'Bij opname vragen we aan familieleden of ze nog iets weten over de jeugd van hun vader of moeder en wat er belangrijk is voor diegene. Vaak is het namelijk zo dat je op de begrafenis dingen hoort waarvan je denkt, goh, hadden we dat maar geweten.'

me een vrouw – die was pianofu geweest – en ze wilde niet meer piano spelen. De kinderen vroegen of de piano in het verpleeghuis mocht komen.' Ze probeerden de voormalige pianofu achter het toetsinstrument te krijgen, maar die had faalangst en was bang dat ze geen piano meer kon spelen. Na lang brainstormen kwamen ze met een idee: 'We hadden toen bedacht om gewoon de pianokruk neer te zetten en te vragen of ze even wilde testen of het een goede kruk was.' Dat wilde de pianofu wel. 'Er ging één vinger op de toets, toen een tweede vinger en daarna kwam de andere hand erbij.' En zo begon ze het toetsinstrument te bespelen. 'Dat was magisch.'

'Waarom zou je al die leuke dingen ondernemen met mensen met dementie, als ze die toch binnen een mum van tijd vergeten?' Die vraag is De Vos en haar collega's niet onbekend. Toch twijfelt ze niet aan het belang van leuke dingen met haar patiënten doen. 'Omdat we allemaal mensen zijn die perspectief willen hebben en mee willen doen. Een basisgevoel van: hier doen we het samen en hier zorgen we voor elkaar. Dat is het eigenlijk in al zijn facetten.' ▲

De Vos kwam tijdens de presentatie met een voorbeeld dat ik ontzettend mooi vond, en goed liet zien waarom het belangrijk is om een beroep te doen op het gezonde deel van het brein. 'Ik herinner

Bij films over de Tweede Wereldoorlog denk je misschien aan mijmerende memoires met verhaallijnen die je al nét iets te vaak gezien hebt. Maar The Zone of Interest is niet zomaar een oorlogsfilm. In deze film, geregisseerd door Jonathan Glazer en sinds Februari 2024 te bewonderen in Nederlandse bioscopen, is het namelijk niet het leed van de slachtoffers, maar het leven van de agressors dat centraal staat. En dat tekent een intrigerend, maar unheimlich beeld van de aard van het kwaad.

Tekst door Tania Alhashimi, beeld door Alicia Koch

The Zone of Interest vervoert je naar het idyllische leven van kampcommandant Rudolf Höss en zijn vrouw Hedwig, die met hun kinderen de nazi-variant van het huisje-boompje-beestje ideaal verwezenlijken. Hun typische levensdroom – een sierlijk witte villa, kleurrijke tuin vol rozen en dahlia's inclusief zwembad, en natuurlijk een blond-en-blauwogig gezinnetje – staat echter in volle bloei op de grens van de dood. Hun onderkomen grenst namelijk direct aan het concentratiekamp Auschwitz. Maar dat een glansrijke carrière in genocide dit bekoorlijke tafereel bekostigt, blijft gedurende de hele film op de achtergrond. Slechts door de geluiden van agressief hondengeblaf, knallende schoten, onthutst geschreeuw, en beelden van een nevelige en rood opvloeiende lucht in de nacht wordt de kijker herinnerd aan wat er naast diezelfde idylle plaatsvindt.

Hoe de grimmige bruutheden geminimaliseerd worden tot achtergrondgeluid, tot een soort kakofonisch liftdeuntje, symboliseert het punt dat de film maakt: het grootste kwaad is niet iets buitengewoons, maar perfect congruent met doodgewone mensen en hun motieven. Rudolf Höss, koelbloedige moordleidinggevende van beroep, is immers een vader die het beste met zijn gezin voor heeft. Om de stress van zijn dagelijkse werkzaamheden van hem af te zetten, gaat hij zoals zoveel mannen graag doen, vissen met de kinderen – al is dit in zijn geval in een rivier vol splinters, en soms grove stukken, van menselijke botresten uit Auschwitz. En zijn vrouw Hedwig staat haar man natuurlijk loyaal bij – al dan niet gemotiveerd door haar honger naar rijkdom, die zij onder andere stilt met de gouden sieraden en bontjassen die ze, nog warm en geurig door recent gebruik, krijgt van net vermoordde Joden. Ze bezitten dus over alle weelde die een mens zich maar kan wensen. En daarvoor kijken ze graag voorbij de dagelijkse opeenstapeling van anoniem gemaakte individuen

in koude barakken, die ofwel stikten, ofwel krankzinnig werden, ofwel vervielen in een zwijgzaamheid die alleen besteed is aan zij die de grootste gruwelijkheden van de werkelijkheid kennen.

Deze voorstelling van het kwaad als iets banaals mag dan wel aangrijpend zijn en vernieuwend lijken, maar is eerder een intellectueel cliché dan innovatief. Het ademt de geest van de Duits-Amerikaanse Joodse politieke theoreticus Hannah Arendt. Zij riep het passende concept 'de banaliteit van het kwaad' zestig jaar geleden al in het leven tijdens haar verslag van het proces van oorlogsmisdadiger Adolf Eichmann, die in 1962 tot de doodstraf veroordeeld werd vanwege zijn rol als sleutelfiguur in de organisatie van de Holocaust. Op haar kenmerkende erudiet-cynische manier wijst Arendt in haar analyse van Eichmann op zijn triviale motieven en psychologie. Vanuit deze analyse stelt ze dat het kwaad waar hij bij betrokken was dus eigenlijk een banale oorsprong had. Hij was immers niets meer of minder dan een gefrustreerde en falende man – een schlemiele beta, zoals we nu zouden zeggen – die net als de hoofdpersonages van *The Zone of Interest* door het nazibewind onverwachts de kans kreeg succesvol carrière te maken en deel te worden van iets permanent en groters: de geschiedenis. Daarmee is zelfs Eichmanns uitgebreid gedocumenteerde veroordeling een feestelijke overwinning: immers vormt zijn politieke dood een roemrijker lot dan een eeuwige verdwijning in de vergetelheid.

“Dat een glansrijke carrière in genocide dit bekoorlijke tafereel bekostigt, blijft gedurende de hele film op de achtergrond.”

Maar met alleen het perspectief van kwaad als iets banaals lijkt een wezenlijk deel van het kwaad onverklaard te blijven. Het blijft immers ongelooflijk dat de doodgewone treinbestuurder zich slechts voor enkele extra rijksmarken geroepen voelde ontelbare mensen naar hun naderende dood te rijden.

Het banale lijkt daarom onvoldoende het karakter van deze “kwade mens” te duiden. Wat dat betreft levert onze eigen Harry Mulisch een intrigerende bijdrage via zijn beschouwing van het Eichmann-proces en het nazisme in zijn boek *De zaak 40/61*. Ook hij ondersteunt de interpretatie van de banale mens als bron van het kwaad, maar gaat

“Hadden de nationaal-socialisten nu maar beter Nietzsche begrepen.”

een stap verder in de typering van deze mens. Hij merkt namelijk op dat Eichmann, en de moderne mens in het algemeen, op een machinale manier functioneert. Het bevel wordt door hem, net als door machines, op een bovennatuurlijke manier begrepen. Net zoals een auto alleen maar kan optrekken wanneer je op het gaspedaal drukt, is bij de moderne mens à la Eichmann gehoorzaamheid de enige mogelijke vorm van actie. Vanuit dit perspectief is het tevens ook typerend dat het nazibewind geplaatst werd binnen een Kantiaans moreel appèl. Kant stelt met zijn Categorische Imperatief namelijk bepaalde onbetwistbare principes om naar te leven en schrijft dus een manier van moreel handelen voor die zich richt op vaste regels die te allen tijde gevolgd moeten worden. Vanuit deze Kantiaanse beleving van moraliteit kreeg het bevel tijdens het nazibewind een bovennatuurlijke en dogmatische aard; alsof de oorlogsschoten in naam van de Moraal klonken.

(Er wordt weleens gezegd dat Nietzsches *übermensch* een belangrijke inspiratiebron was voor het nationaalsocialisme en het ideaal van de Ariër.

Hadden de nationaalsocialisten nu maar beter Nietzsche begrepen.

Dan was niet alleen God dood geweest, maar ook dat duivelse ding dat de Moraal heet.)

De banaliteit van het kwaad en het mechanische karakter van de moderne mens lijken tezamen dus wezenlijke ingrediënten van de cocktail die het kwaad heet. Als de mens machinaal meebeweegt met bevelen en het kwaad ook nog eens een grond kan vinden in het banale, kan (onze ervaring van) de werkelijkheid alle mogelijke vormen aannemen. Dan is ook menselijkheid niks meer dan een ambivalent vacuüm; een bloem die in de wind beweegt naar rechts, naar links, richting nationaalsocialisme, tot kapitalisme, of woke-moralisme – in potentie alles, maar daardoor een belichaming van het niets.

Het is deze *unheimliche* realiteit waar de kijker mee wordt geconfronteerd in het slot van *The Zone Of Interest*. In de slotscène observeer je Rudolf Höss vanuit (wat lijkt op) een verborgen kijkgat, wellicht in een kast of de dimensie van de toekomst. Maar op eens lijkt het alsof hij je aankijkt en er een beangstigend oogcontact is, dat er de hele film niet is geweest. Vanuit dit perspectief gaat het beeld gestaag over naar Auschwitz in het heden, waar je observeert hoe het, saillant genoeg, wordt gebruikt als museum; als getrivialiseerd daguitje waar ons betere mensen, met een hoogst gecultiveerd historisch en moreel besef, onze duur verdiende centen aan *uitgeven* om te kunnen aanschouwen. *Arbeit macht ausgebildet*.

Abrupt daarna is er weer een flashback naar Höss, die je ditmaal nog doordringender en kwader aan lijkt te kijken – alsof hij je iets wil zeggen.

Ziet hij iets in mij dat ik niet zie? ▲

De Vlinderdas

René Daniëls, geboren in 1950 te Eindhoven, is een van Nederlands belangrijkste schilders van na de Tweede Wereldoorlog. Begin jaren 80 groeide hij uit tot hét gezicht van de heropleving van de Nederlandse schilderkunst. Vele solotentoonstellingen volgden: Daniëls was op talloze plekken te zien, en kreeg zelfs een plek op de Documenta in Kassel, een van de belangrijkste hedendaagse kunsttentoonstellingen ter wereld. Toch doet zijn naam tegenwoordig weinig bellen meer rinkelen

Tekst door Biko van Deijck, beeld door Alicia Koch

Laatst kocht ik in een tweedehands boekhandel in Amsterdam-West een boek over de geschiedenis van de Nederlandse schilderkunst. Na talloze hoofdstukken over Vermeer, Van Hals en Van Gogh te hebben doorgebladerd (die lees ik later wel) kwam ik aan bij de laatste paar paragrafen, waar ik tot mijn grote genoegen drie pagina's over mijn favoriete schilder aantrof. Dat genoegen veranderde echter snel in afkeer toen ik de eerste regel las: 'Achteraf gezien is misschien de jonggestorven René Daniëls (1950-1986) de ideale vertegenwoordiger van het nieuwe schilderen in al zijn frisheid geweest', aldus kunsthistorici Ad van der Blom en consorten.

Gestorven in 1986, dus. Dat is een aparte bewering, aangezien René Daniëls in 1987 nog een dubbele hersenbloeding heeft gehad. En dood is hij allerminst, sterker nog: hij schildert nog. Wel is het zo dat Daniëls sinds zijn beroerte de schijnwerpers

schuwt. Praten kan hij niet meer. Maar onjuist beweren dat iemand is overleden... foei. Enfin, laten we deze kunsthistorische flater even proberen te vergeten en ons richten op het nu werk van de meester der herkenning in kwestie: René Daniëls.

Figuratief of Abstract?

De schilderijen van René Daniëls bestaan uit talloze kenmerkende vormen die zich in het schemergebied tussen figuratie en abstractie lijken te bevinden. Daarmee geven ze je aanwijzingen voor herkenning, maar leggen ze je nooit een bepaald beeld op. Een van die vormen, tevens de bekendste, is het vlinderdasmotief. Het motief, dat in meerdere schilderijen terugkeert, kan op (minstens) twee manieren herkend worden: als strik, of als de binnenkant van een zaal. Een museumzaal, wel te verstaan. Het centrale vierkant en de twee divergerende rechthoeken aan weerszijden vormen samen het perspectief van de binnenkant van een expositieruimte, en

STEL DAT ZE ONTDEKKEN
HOE LEKKER ZE ZELF ZIJN
DAN VRETEN ZE ELKAAR
MISSCHIEEN ALLEMAAL OP
EN HEBBEN WIJ NIETS MEER.

werden na hun eerste verschijning in Daniëls' schilderijen geïnterpreteerd als een verwijzing naar expositieruimtes. Doordat de vorm een achterwand en twee zijwanden laat zien, lijkt je als toeschouwer als het ware in de afgebeelde expositieruimte te staan. Licht ironisch, omdat de kans vrij groot is dat je als kijker op het moment dat je voor het werk staat, je ook daadwerkelijk in een expositieruimte bevindt.

Die humoristische blik wordt overigens niet alleen op de kunstwereld gericht. Neem bijvoorbeeld *Hollandse nieuwe ontdekt hoe goed Hollandse nieuwe smaakt* (1982), een schilderij dat een stel haringen afbeeldt die zich te goed doen aan hun soortgenoten. 'Stel dat ze ontdekken hoe lekker ze zelf zijn. Dan vreten ze elkaar misschien allemaal op en hebben wij niets meer', zei Daniëls hierover.

Hoewel de schilderijen allemaal met olie-verf zijn geschilderd, zijn de lagen soms zo dun en licht aangebracht, dat ze een aquarel-achtig uiterlijk krijgen. Het maakt ze extra innemend. Het achteloze karakter dat het werk soms uitstraalt, is te danken aan Daniëls' uitstekende beheersing van vorm en kleur, waardoor het lijkt alsof alles zomaar even op het doek is geveegd. Als je voor een van zijn schilderijen staat, word je met kinderlijke onschuld uitgenodigd het werk te betreden, om, eenmaal binnen, te worden geconfronteerd met een diepere betekenislaag.

Beeldend Dichten

Het is daarom ook niet gek dat Daniëls' werk vaak wordt vergeleken met poëzie. 'Beeldend dichten': zo omschreef hij zijn stijl ooit zelf. Zoals eerder genoemd, hebben veel vormen in de schilderijen

van René Daniëls een dubbele betekenis, waardoor ogenschijnlijk onschuldige en toegankelijke vormen (zoals gekleurde strikjes) een kritische of ontregelende boodschap in zich kunnen dragen. In het geval van het vlinderdasmotief is het de moeite waard om dit in kunsthistorisch perspectief te plaatsen. René Daniëls studeerde eind jaren 70 af van de kunstacademie in Den Bosch, in een tijd die werd getekend door de opkomst van het conceptualisme en minimalisme, stromingen waarin het idee achter een kunstwerk vaak van groter belang was dan het kunstwerk zelf. Verf werd door velen beschouwd als een gedateerd medium. Daniëls' afbeelding van die talloze expositieruimtes ging samen met openlijke kritiek op de commercialisatie en productiedwang van hedendaagse kunst. De constante hang naar het 'nieuwe' en 'hippe' en de daarmee gepaarde exploitatie door de kunstwereld was iets waar hij zich graag tegen verzette.

Een ander kenmerk van Daniëls' 'beeldend dichten' is zijn gebruik van rijm. De constante, licht variërende herhaling van bepaalde vormen zet de composities kracht bij, zoals rijm dat in muziek en poëzie kan doen. Dit is duidelijk te zien in het terugkeren van de strikjes, maar komt bijvoorbeeld ook naar voren in de *Lentebloesem*-serie (1987). Deze werken bestaan in de kern altijd uit een geabstraheerde bloesem, met een stam en talloze vertakkingen, in enkele penseelstreken op het doek gezet. Aan elk van deze vertakkingen hangen compacte bundeltjes tekst. Kleine gedachtenspinsels, verwijzingen en titels van oudere schilderijen. Een bloesem van woorden.

‘Als je voor een van zijn schilderijen staat, word je met kinderlijke onschuld uitgenodigd het werk te betreden, om, eenmaal binnen, te worden geconfronteerd met een diepere betekenislaag.’

Het gebruik van taal speelt een essentiële rol in het gehele oeuvre van René Daniëls. Niet alleen op het doek zelf, maar ook in de titels van de schilderijen, die ontzettend belangrijk zijn voor de betekenis van het werk. Zo bestaat een van zijn series abstracte schilderijen uit twee rechthoeken met daarboven een bol op een gekleurde achtergrond. Op het eerste gezicht een onmiskenbaar abstract, enigszins plat, werk. Totdat je de titel van de schilderijen leest: *Twee I's, strijdend om een punt* (1985). Misschien wel het mooiste

voorbeeld van hoe een titel een schilderij in één keer in beweging kan brengen. Goed, ik kan nog even doorgaan met mijn enthousiasme, maar dat is eigenlijk nergens voor nodig. De schilderijen zijn in heel Nederland te bewonderen, onder andere in het Stedelijk Museum Amsterdam en De Pont in Tilburg. In het Van Abbemuseum in Eindhoven is zelfs een zaal aan René Daniëls gewijd. Als je daar naar binnen gaat, kom je erachter wat verf met een mens kan doen: heel veel goeds. ▲

Mijn bed bij mijn ouders thuis heeft vier lades, allemaal gevuld met jeugdherinneringen. Van kleding tot knuffels en vliegtickets van reisjes naar het buitenland. Een van de lades is vooral gevuld met al mijn pogingen tot het bijhouden van een dagboek en losse vellen met verhalen die ik schreef toen ik nog een kleine opdoener was. 'Ik wist altijd al dat ik iemand wilde zijn waar de woorden vandaan komen', schreef Connie Palmen in De wetten (1991). Zó treffend, maar vooral zo ik.

Tekst door Sophie Meijer, beeld door Anne Möricke

Ik las Palmens debuutroman een aantal jaar geleden voor het eerst, maar besloot het een tijdje geleden nogmaals open te slaan, omdat het verhaal een grote rol speelt in mijn masterscriptie. Dit keer maakte het erg veel los in mij, vooral door de overeenkomsten tussen mijzelf en het hoofdpersonage, Marie. Afgezien van het feit dat Marie een mannerverslindster is, herken ik mezelf in haar. Niet alleen omdat zij filosofiestudente is en ik die studie twee jaar geleden heb afgerond, maar ook omdat ze zich zo bewust is van de balans tussen haar droom en haar zoektocht naar zelfkennis. Haar grootste droom is om schrijfster te worden, maar waarom weet ze eigenlijk niet. 'Wat is dat, schrijven, literatuur? Waar is ze goed voor?'

Het hoofdpersonage, Marie Deniet, is filosofiestudente aan de Universiteit van Amsterdam en houdt van literatuur. Zij ontmoet in zeven jaar zeven verschillende mannen: een astroloog, een epilepticus, een filosoof, een priester, een fysicus, een kunstenaar en een psychiater. Met elk van hen gaat zij een persoonlijke relatie aan. Soms een liefdesrelatie, soms platonisch. Ze probeert zichzelf staande te houden tussen de alleswetters – zo ziet Marie de meeste personages – en probeert haar leven vorm te geven aan de hand van de levenswetten die de mannelijke figuren haar voorschotelen.

Elke Amsterdammer en UvA-student, zal de setting van het boek herkennen. Palmen schrijft bijvoorbeeld over hoe Marie de Oudemanhuispoort betreedt en opmerkt dat het eerste deel van de poort niet overdekt is. Vervolgens loopt zij door de

welbekende binnentuin die, als ik voor mezelf spreek, het grauwe interieur van het gebouw meer dan goed maakt. Daarnaast zit Marie in een (voor studenten zoals wij) heel herkenbare periode van haar leven: ze schrijft haar scriptie en staat op het einde van de roman doodsangsten uit als ze die moet verdedigen. Als student die nu zelf haar masterscriptie schrijft, is het bijzonder om te lezen dat Palmen de stress en alle emoties die bij het schrijven van zo'n groot project komen kijken zo herkenbaar heeft verwoord.

Palmen heeft met *De wetten* iets gedaan wat niet heel gebruikelijk is: zij heeft lak gehad aan de conventies van het genre Bildungsroman en heeft dit volledig op zijn kop gezet. Een *Bildungsroman* is een verhaal dat trapsgewijs de ontwikkeling van een hoofdpersonage naar maturiteit volgt. Historisch gezien is het de ervaring van de man die dit genre heeft getekend. Een goed voorbeeld van zo'n 'mannelijk' Bildungsroman is *Great Expectations* van Charles Dickens: een verhaal dat de ontwikkeling van het jonge weeskind Pip volgt. De man – de held van het verhaal – gaat op een queeste en de vrouwelijke personages in de roman vervullen de rol van 'helper' of 'tegenstander' om het personage van de man te helpen ontwikkelen. Vrouwen worden dus eerder opgevoerd als objecten dan zelfstandige figuren.

Toen Palmen het verhaal van Marie Deniet schreef, heeft zij een vrouwelijke vorm van de Bildungsroman geschreven en zo alle conventies aan haar laars gelapt. Hoewel het tegenwoordig misschien niet meer een heel gek gegeven is dat vrouwelijke auteurs romans schrijven met vrouwen als hoofdpersonage, blijft de Bildungsroman nog steeds een genre waarbij de man in principe de rol van de protagonist vervult. Vrouwelijke auteurs worden er bij het schrijven van een 'vrouwelijke' Bildungsroman nu misschien in mindere mate van beschuldigd dat zij hun 'geslachtskarakter' overtreden, maar het genre kent nog steeds deze hardnekkige conventies.

Naast het feit dat Palmen qua genre een gewaagde stap heeft gezet, kun je je afvragen wat er zo speciaal is aan het plot. Een vrouw van in de twintig in een grote stad die niet goed weet wat ze wil: zo zijn er toch ontelbare verhalen geschreven? Dat is misschien wel zo. Als je bijvoorbeeld kijkt naar de Amerikaanse schrijfster Colleen Hoover – vooral bekend door de enorme aandacht op sociale media voor haar boeken tijdens de pandemie – schrijft zij over niets anders dan dat. Het zijn, net als *De wetten* verhalen waarin veel (vrouwelijke) twintigers zich zullen herkennen. Wat Palmens vertelling echter onderscheidt van deze gangbare verhalen, is dat zij in enkele zinnen kan vangen wat het betekent om je als persoon te ontwikkelen. Door de diepgaande karakterontwikkeling die het hoofdpersonage meemaakt en de levendige beschrijvingen van menselijke emoties weet ze de lezers tot nadenken te stemmen over de aard van de mens.

Gelezen

Om een voorbeeld te geven neem ik jullie graag mee naar het laatste hoofdstuk van de roman. Marie ontmoet man nummer zeven: de psychiater. Hoewel het hoofdstuk

is vormgegeven als monoloog, is de aanwezigheid van de psychiater wel degelijk te voelen doordat Marie hem meerdere keren bij zijn beroep aanspreekt. Zonder te veel spoilers te geven, wil ik een fragment met jullie delen dat bij mij als een bom insloeg, omdat het leek alsof ik tot op de details over mezelf aan het lezen was:

‘Zolang ik mij kan herinneren wil ik het worden. Eigenlijk beginnen mijn herinneringen pas bij het moment waarop ik de eerste woorden kon lezen. Wat er daarvoor gebeurde ben ik vergeten, radicaal. Ik leerde lezen, ik leerde me te herinneren in woorden en ik wou vanaf dat moment iemand worden bij wie de woorden vandaan komen. Alles wat ik daarna gedaan heb heeft te maken met dit verlangen. Ik wou het inlossen en eraan ontkomen tegelijk, heel vreemd. Ik heb zeven jaar doorgeleerd en mij alleen bezig gehouden met die vraag: waarom. Waarom wil ik het worden?’

Deze passage beschrijft mijn persoonlijke situatie heel goed, en ik denk dat velen zich hier ook in kunnen herkennen. Ik wil groeien en me ontwikkelen, maar het idee tot wat of wie is nog onvolledig. Het verhaal raakt me, omdat het een pad van zelfontplooiing beschrijft dat we op een zeker moment allemaal zullen bewandelen: het pad langs het onbekende. Al is je droom nog zo helder, er valt geen voorspelling te maken van welke hindernissen je zult tegenkomen of welke handvatten je zullen worden aangereikt. Dat maakt het spannend en avontuurlijk, maar ook eng en onvoorspelbaar.

Een rode draad in Palmens oeuvre is dat ze over complexe thema's zoals liefde, verlies en identiteit schrijft, en zo ook in *De wetten*. Met haar poëtische, maar heldere schrijfstijl en interessante structuur weet ze haar ideeën op een boeiende manier te presenteren. Ondanks het feit dat het verhaal zich afspeelt in een specifieke tijd, zijn de thema's meer dan dertig jaar later nog steeds herkenbaar. Daardoor spreekt het een breed publiek aan en resoneert het met verschillende levenservaringen. Als student die een deel van zichzelf nog moet tegenkomen, stelt Palmen mij dan ook gerust: misschien zijn we nooit uit-ontwikkeld. ▲

AL IS JE DROOM NOOG ZO HEL-
DER, ER VALT GEEN VOOR-
SPELLING TE MAKEN VAN
WELKE HINDERNISSSEN JE
ZULT TEGENKOMEN OF
WELKE HANDVATTEN JE ZU-
LLEN WORDEN AANGEREIKT

Waar mijn fiets staat

Tekst en beeld door Dieuke Kingma

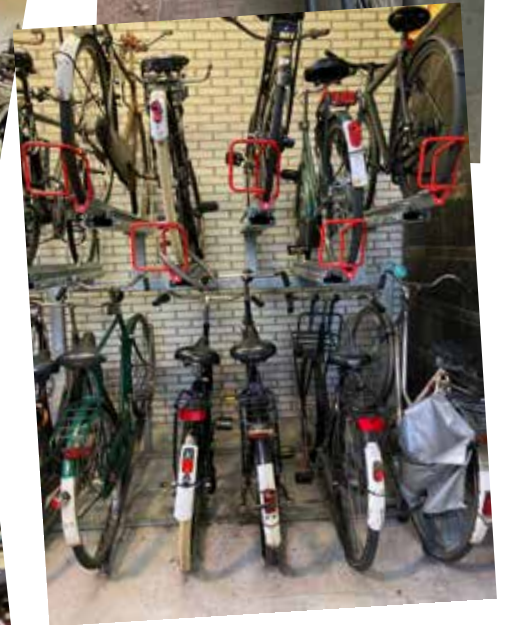
ik ben slordiger geworden de afgelopen jaren
verlies mijn sleutels, pasjes, plannen, tijd

ik dacht laatst dat mijn fiets gestolen was
dat was ook zo, de gemeente had hem
ver buiten de stad gedumpt

Beeldessay

in de strijd tegen mijn warrigheid
ben ik vast gaan leggen wat ik
onthouden moet

straatnamen,
recepten,
akkoordenschema's,
waar mijn fiets stond,
waar mijn fiets staat

Beeldessay

Normale hoeveelheid pijn?

Tekst door Sophie Meijer, beeld door Lesine Möricke

Iedere maand heb ik een periode waarin ik nergens gerustteerd voor ben en me erg onzeker voel. Dit gaat steevast gepaard met een avond huilend mijn ouders bellen om vervolgens snikkend in slaap te vallen. De volgende ochtend word ik wakker en zie ik een rode vlek in mijn bed: ik ben ongesteld! Een verklaring voor de emoties van voorgaande avond, die rust geeft.

Deze vaste reeks aan gebeurtenissen kwam ineens iedere maand voor, waardoor ik erachter kwam dat er een emotioneel patroon in mijn menstruatiecyclus voorkwam. Je denkt nu misschien: 'Duh, natuurlijk hebben menstruatiehormonen invloed op de gemoedstoestand van vrouwen!' Ook ik ben al eeuwen bekend met dit gegeven. Toch is het een stuk lastiger om bij jezelf deze stemmingswisselingen in verband te brengen met de menstruatie, omdat het altijd nog maar de vraag is of deze verandering van emoties door je cyclus komt of door andere omstandigheden. Vaak voel ik mij de dag na de emotionele uitbarsting namelijk heel zeker en heb ik weer rust in mijn hoofd, alsof mijn brein honderdtachtig graden gedraaid is – een van de vele symptomen van manische depressiviteit.

En dat wordt maar al te duidelijk wanneer ik informatie over het premenstrueel syndroom (PMS) opzoek. Als je PMS hebt, ervaar je lichamelijke en psychische klachten voor de menstruatie. Wanneer ik het internet afstruin om vervolgens wijzer te worden

Maar dan zie ik toch altijd weer die geruststellende vlek op mijn matras. Ik durf te stellen dat dit bipolaire symptoom zeker iets te maken heeft met mijn hormonale huishouding. Sterker nog, ik kan nu voorspellen wanneer ik ongesteld word, doordat ik dat sombere gevoel herken. Toch wordt het als iets heel normaal gezien dat menstruerende vrouwen ander gedrag vertonen. Daarbij wordt het ook heel gewoon gevonden dat je buikkrampen krijgt, rugpijn hebt of een hele dag in bed tv kijkt terwijl je een chocoladereep eet. Maar is dit wel normaal? Stel, mannen hebben ongeveer eens per maand plotseling zere ballen, verliezen bloed en krijgen buikpijn, plus een slecht humeur. Zou er dan niet allang al een wondermiddel zijn gevonden dat deze klachten laat verdwijnen? Neem bijvoorbeeld de mannenpil, waarvan de ontwikkeling moeizaam gaat doordat men de hormonale bijwerkingen niet wilt hebben. De vrouwenpil daarentegen heeft vergelijkbare bijwerkingen. In hoeverre we deze klachten serieus nemen lijkt dus genderafhankelijk.

Misschien zou dit wondermiddel er ook in deze hypothetische situatie niet zijn geweest, maar dan nog is het problematisch hoe erg we deze symptomen normaliseren. De vraag is namelijk: wat is een acceptabele hoeveelheid pijn die je bij het menstrueren kan ervaren? Is de grens van normaliteit al overschreden wanneer ik me niet goed kan concentreren in een college door mijn krampen, of wanneer ik alleen de hele dag in bed kan blijven liggen? Is overgeven normaal? Excuses voor deze overmaat aan vragen, lieve Babel-lezer, maar ik kan er niets aan doen, want er is nu eenmaal veel vaagheid omtrent dit thema.

op de website van De Gynaecoloog lees ik het volgende: 'Bijna alle vrouwen merken vlak voor hun ongesteldheid dat er sprake is van gevoelige borsten, hoofdpijn of stemmingswisselingen. Dit is een normaal verschijnsel.' Maar wanneer ik verder lees zie ik dat je PMS kan hebben wanneer de klachten zo ernstig zijn dat ze je in het dagelijks leven hinderen. Nog steeds twijfel ik of ik PMS heb. Want wanneer hinderen de klachten mij in het dagelijks leven? Heb ik pas PMS als ik niks kan doen tijdens mijn dag? Ik – en ik denk vele vrouwen met mij – probeer met deze klachten de dag nog normaal door te komen, ook al ervaar ik veel pijn of ben ik heel somber. De reden dat ik dit doe is omdat ik niet aanstellerig wil overkomen, of omdat ik veel belangrijke dingen op de planning heb staan. Ik vecht tegen mijn weerzin om uit bed te komen en probeer mijn aandacht een uur later tijdens het college op het bord te houden, in plaats van op de negatieve gedachten in mijn hoofd. En meestal gaat dit best oké.

Na deze gedachte sluit ik mijn laptop en ben ik tot de conclusie gekomen dat ik helemaal geen PMS heb, want anders zou ik niet de discussies die tijdens het college gevoerd worden kunnen volgen. Waarschijnlijk trekken vele mensen met een vergelijkbare situatie dezelfde conclusie als ik. Maar wellicht is deze bevinding onjuist. En dat zou zonde zijn, aangezien een diagnose vaak geruststellend is. Er moet nog veel veranderen om de vaagheid rondom PMS weg te nemen, zoals meer onderzoek naar het vrouwelijk lichaam of überhaupt de klachten van vrouwen serieuzer nemen. En laten we onszelf ook afvragen in hoeverre het normaal is, dat we zware menstruatieklachten hebben genormaliseerd. ▲

WILDERS HEEFT EEN LESJE PLATO GEHAD

Dat 22 november 2023 een dag van politieke opschudding zou zijn, kon bijna niet anders. Toch was de schok er niet minder groot om toen Wilders een grote overwinning behaalde bij de Tweede Kamerverkiezingen. Hoe kon juist dit anti-liberale en anti-democratische gedachtegoed groeien in een ogenschijnlijk sterk tolerant en democratisch land als Nederland?

Tekst door Tania Alhashimi

Ik denk niet dat ik ooit vaker op één dag de onthutste uitroep ‘Hoe kan dit zijn gebeurd?’ gehoord heb. Het leek wel een soort slechte politieke *flashmob*: iedereen die ik sprak in Amsterdam was gelaten, geschrokken en verdrietig, en moest dat laten blijken door in koor, te pas en te onpas, dit kleur bekennende zinnetje te zeggen. Daarentegen zei een FvD-stemmende vriendin van me dat ze het wel grappig vond dat iedereen in de Randstad zo geschrokken was; daar was de ‘linkse elite’ toch mooi even van haar veganistische troon geslagen. Misschien kwam het wel door die verkiezingsvrouw dat mijn doorgaans goedgehumte blauwharige barista vergat een hartje te schenken in mijn havercappu.

Ondanks de grote schrik waren er duidelijkke voortekenen voor deze verkiezingsuit-

slag. Hoewel Nederland (in het buitenland) bekendstaat als een tolerant en liberaal land, wijzen huidige sociaal-politieke tendensen eerder op de teloorgang van deze democratische cultuur. De nesteling van de Amerikaanse *culture wars* in het Nederlandse discours – het idee van een existentiële cultuurstrijd tussen links en rechts, of progressief en conservatief – illustreert bijvoorbeeld dat democratisch-liberale waarden, zoals gelijkheid en tolerantie naar minderheden, stevig onder druk staan.

Deze democratische erosie is alleen niet beperkt tot cultuur: het is ook gaan nestelen in het stemgedrag van mensen in Nederland. Zo lijkt strategisch stemmen, wat in feite de veelzijdigheid aan gerepresenteerde politieke perspectieven vermindert, eerder een nieuwe norm in wording

dan te worden ontmoedigd. Het miezerige overblijfsel van wat ooit een sterk links-progressief electoraat was, probeert immers een aandoenlijk politiek vuistje te maken via de fusie GroenLinks-PvdA. En aan de andere kant van het politieke spectrum blijft Wilders volgens de peilingen maar groeien en snoept zijn PVV, net zoals GL-PvdA op links-progressief, steeds meer stemmen af van NSC, VVD en FvD. Een recente, maar voorspelbare ontwikkeling met het oog op de sterk groeiende polarisatie van de afgelopen jaren, waarin het politieke zwaartepunt naar rechtsconservatief lijkt te verplaatsen.

De potentiële verkiezingsnederlaag van de politieke tegenstander – of moet ik zeggen vijand? – lijkt zo belangrijker dan de meest accurate representatie van jouw eigen politieke perspectief.

De vraag is echter waar deze anti-democratische tendensen, markant genoeg te midden van democratische maatschappijen, vandaan komen. Het gaat hier namelijk niet per se alleen over een ruk naar rechts, of naar het conservatisme – dat kan perfect congruent zijn met democratische principes. De trend wijst echter specifiek om een transitie naar

Daar was ‘de linkse elite’ toch mooi even van haar veganistische troon geslagen.

anti-liberale principes, gepredikt door demagogen: sterke individuen die een beroep doen op de emoties en vooroordelen van de massa. Binnen deze politiek is het vaak de Ander – dan wel de queer-gemeenschap (‘LHBTI-propaganda’), dan wel mensen met een migratieachtergrond (‘omvolking’) – die de rol van het zwarte schaap en zondebok toebedeeld krijgt. Zo wordt politiek niet meer bedreven op basis van stevige, inhoudelijke discussies over gemeenschappelijke, democratische principes. In plaats daarvan beloven de ‘niet-lullen-maar-poetsen’-politici (dat wil zeggen schreeuwerige en platte demagogen) de kiezers een weg (terug) naar het beloofde land op basis van afgezaagde oneliners à la ‘Nederlanders weer op één!’, of mijn favoriet, ‘Ik herken mijn land niet meer!’ (Nee, ikzelf inmiddels ook niet meer.) Om vervolgens, verder bordurend op deze kinderlijke politieke stijl tijdens het debacle-speelkwartier dat de formatie heet, in de media en op tech-speeltuinen over elkaar te roddelen en klagen. En dan moet Papa Putters (of Dijkgraaf, of Van Zwol), die naast politici-ouder in zijn vrije tijd schijnbaar ook informateur is, vervolgens de kinderen streng toespreken dat ze die toch al labiele Omtzigt niet zo moeten pesten.

Deze democratische achteruitgang is markant genoeg niet alleen beperkt tot Nederland. Neem bijvoorbeeld Zweden: het land dat ooit bekend stond als het beste sociaal-democratische kindje van de klas, kent sinds 2022 een rechts-conservatief minderheidskabinet via de cruciale gedoogsteun van *De Zweden Democraten* – hun ‘Zweden voor de Zweden’ roepende PVV-equivalent. Om niet eens te beginnen over premier Giorgia Meloni, die

door middel van harde retoriek over traditionele waarden en een flirt naar Italië’s neo-fascistische partijen van het verleden én heden overtuigend Italië’s eerste vrouwelijke premier werd. Verder wil ik Amerika eigenlijk niet eens noemen in dit verhaal. Hun tweepartijstelsel biedt de kiezer immers eerder de schijn dan daadwerkelijk iets van politieke keuze, en hun definitie van democratie lijkt vooral het binnenvallen van landen in het Midden-Oosten te omhelzen.

Hoewel het hier gaat om een hedendaagse ontwikkeling, kunnen we meer dan tweeduizend jaar terug in de tijd voor een interessante verheldering dit democratische verval. Plato zet namelijk in zijn *Politeia* – ‘de ideale staat’ – het verloop van de politieke cyclus uiteen: de manier waarop verschillende politieke systemen veranderen en in elkaar overlopen. Eén van de onderdelen van die politieke cyclus is de (in de ogen van Plato) noodzakelijke overgang van democratieën naar dictaturen, regimes waarin één sterke leider de macht heeft. Plato verklaart dit vanuit de spanning tussen twee kerneigenschappen van de democratie: vrijheid en gelijkheid. Aangezien democratieën in theorie niet uitgaan van voorgekaderde sociale hiërarchieën en rollen, is er geen vaste orde wat betreft normen, waarden en maatschappelijke posities. Door dit gebrek aan vastigheid, is de democratie volgens Plato inherent een instabiel politiek systeem. Daarbovenop bestaat er door het onverbrijdelde vrijheidsideaal van democratische samenlevingen ook de individuele drang én mogelijkheid tot het vergroten van individuele welvaart. Dit creëert een situatie van economische, en daarom ook sociaal-culturele, ongelijkheid – wat

DE POTENTIËLE VERKIEZINGS-
NEDERLAAG VAN DE POLITIEKE
TEGENSTANDER — OF
MOET IK ZEGGEN VIJAND?
— IS IMMERS BELANGRIJKER
DAN DE MEEST ACCURATE REPRESENTATIE
VAN JOUW EIGEN POLITIEKE PERSPECTIEF

wederom weer haaks staat op het democratische gelijkheidsideaal en de (relatief arme) massa ontstemt. Plato concludeert daarom dat een democratie, door haar inherente kwaliteiten, gedoemd is tot sociaal-politieke onrust en instabiliteit.

En wat voor figuren spelen nu júíst in op onrust en onvrede van de massa? Sterke leiders, die pretenderen alle problematiek en ontevredenheid van de massa op een heel eenvoudige manier op te kunnen oplossen. Voortbordurend op dit gegeven, stelt Plato dat de democratie aanleiding geeft tot haar ogenschijnlijke tegenpool: een dictatuur, waarbij de massa één sterke demagoog de volledige macht geeft om alles maar op te lossen – met alle gevolgen van dien.

Hoewel het mij sterk lijkt dat we in Nederland op weg zijn naar een dictatuur, wijst Plato's theorie ons wel op een sluimerend gevaar binnen de democratie: het gevaar van de demagoog. Het toont bovenal hoe economische ongelijkheid demagogen de kans geeft toe te slaan en de democratische gezondheid te bedreigen.

Dat de economische ongelijkheid van ons systeem op korte termijn verholpen kan worden, lijkt helaas eerder een illusie dan werkelijkheid. En bij gebrek aan een quick fix voor dit probleem, kunnen we Plato's theorie ook nemen als handleiding in plaats van waarschuwing: progressief-links zou niet moeten schuwen om zélf de demagogische strategie te gebruiken. Het was dan ook niet voor niets dat de vurige speech van Timmermans ná de overwinning van Wilders – tevens rijk aan oneliners als 'De democratie heeft gesproken, nu breekt het uur aan dat we

de democratie gaan verdedigen' – door veel links-progressieve media gezien werd als de beste toespraak van de hele campagne.

En misschien is het ook op dit vlak dat partijen als de SP de harde keldering omlaag kunnen stoppen. De inhoudelijke scheidslijn tussen de PVV en de SP is immers op veel vlakken erg dun. Zo hebben beide partijen een economisch-linkse agenda en zijn ze bijvoorbeeld voor het afschaffen van het eigen risico in de zorg. In lijn met dit idee stelde Jimmy Dijk, de nieuwe lijsttrekker van de SP, op het meest recente partijcongres dat het weer tijd was voor een nieuwe arbeidersrevolutie. Maar om deze daadwerkelijk aan te zwepen is de demagoog met diens sterke retoriek – en dan niet gericht tegen de culturele minderheid, maar bijvoorbeeld tegen de economisch sterke minderheid – misschien wel een noodzakelijk middel.

Is het dan wellicht tijd voor een sterk links-progressief populisme? Ideaal lijkt het mij zeker niet, maar mogelijk kan een links-progressieve wij-tegen-hun retoriek een tegengewicht bieden aan de alomtegenwoordige anti-liberale demagogie. Politiek is immers een strijd, en de angstzaken op links-progressief schuwen al jaren om een van de krachtigste wapens op te pakken: de politiek van emotie en een gezamenlijke tegenstander. En juist dat kan misschien helpen om een breder draagvlak te creëren voor links-progressief en weer eens écht een vinger in de politieke pot te hebben.

Voor nu zit er helaas niets anders op dan lijdzaam afwachten tot de krijsende kinderen in speeltuin-X klaar zijn met het formatietrefbal. ▲

Ik wou dat ik jou was

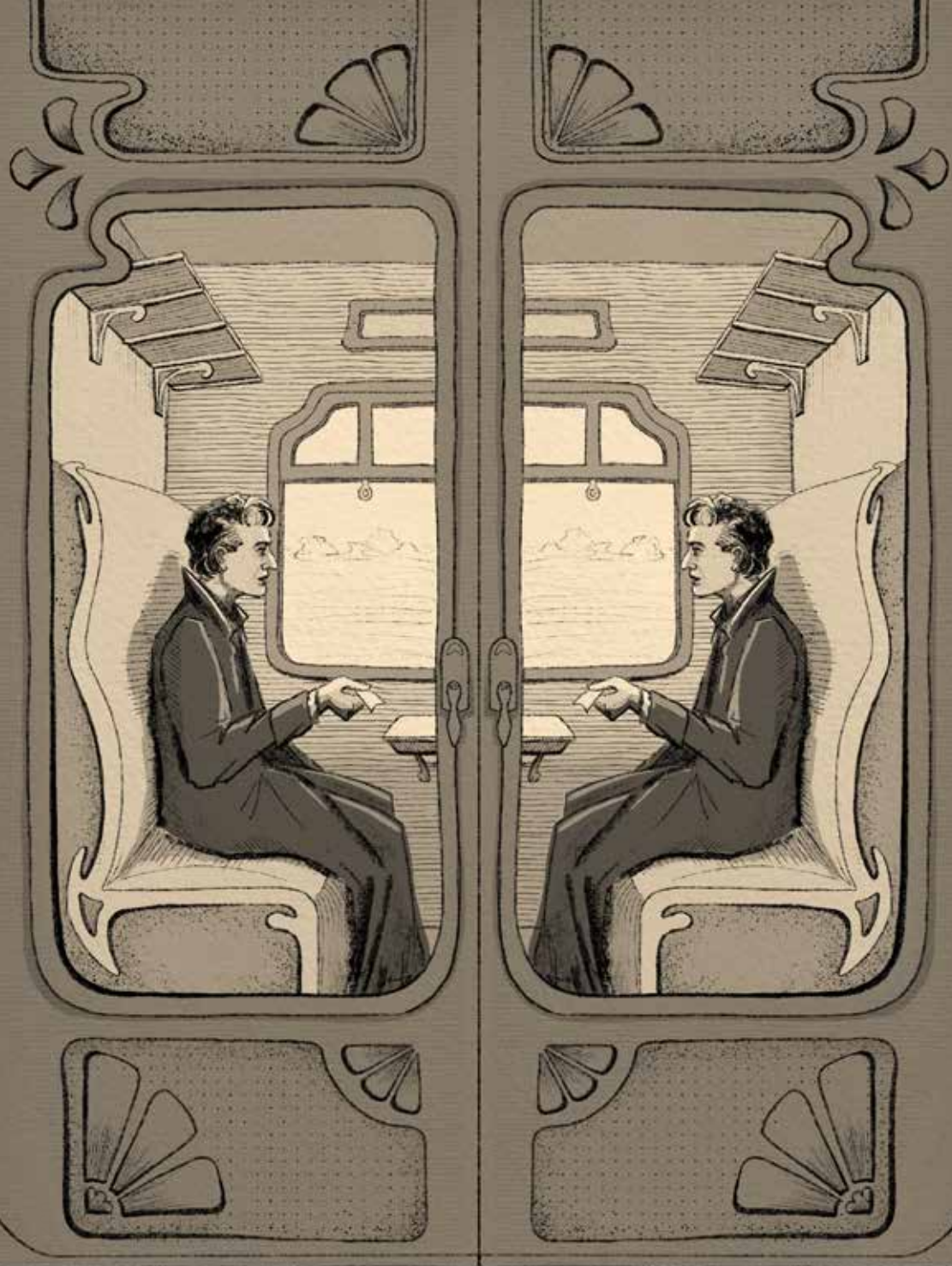
Stel je eens voor dat je rond de dertig bent. Je hebt geen partner of kinderen. Je kan nergens aarden en reist maar rond. Je neemt steeds een nieuwe baan, niet omdat je nergens goed in bent, maar omdat geen enkele baan je genoeg bevrediging biedt. En ieder jaar word je chagrijniger: je wilt vastigheid, rust. Dan neem je op een goede dag een trein en zie je jezelf zitten.

Tekst door Sybren Sybesma, beeld door Jules Koster

Herman Pieter Schönfeld Wichers (1902-1990) was een Nederlands schrijver en arts. Voor zijn schrijverij had hij zich het pseudoniem 'Belcampo' aangemeten (de deknaam is een letterlijke Italiaanse vertaling van Schönfeld: mooi veld). Hij schreef voornamelijk korte verhalen, die vrijwel altijd in hoge mate absurd zijn: een arts krijgt op een avond een oude vriend aan de deur die zijn eigen ledematen opgegeten blijkt te hebben en vraagt of de arts hem wil helpen met de laatste arm; een man valt in een ravijn en woont lange tijd bij een onontdekte stam; een arts komt helpen bij de bevalling van een reuzin en ontdekt al gauw dat zijn medische opleiding hem niet heeft voorbereid op deze lichaamsverhoudingen; de dag des oordeels in de stad Rijssen. Ik lees Belcampo graag, om zijn stilistisch vernuft, zijn vertelplezier en zijn ongebreidelde, soms bombastische fantasie. Zijn verhalen zijn echter niet ongeloofwaardig, zo merkte Menno ter Braak in de jaren 30 van de vorige eeuw al op. Ze zijn hoogst absurd, maar behouden in hun absurditeit een interne logica waardoor ze zich

ontvouwen alsof de geschetste situaties volstrekt normaal zijn.

Neem het verhaal *Bekenten*, waarvan ik in de inleiding van dit stuk een schets gaf en dat onder andere is opgenomen in de bundels *Kruis of munt* uit 1976 en *Tussen hemel en afgrond* uit 1959. Het is een van mijn favoriete verhalen van Belcampo en past perfect bij dit thema. Aan de eerste zin is niets vreemds: 'Ik moest met de trein naar Amsterdam.' Aan het vervolg ook nog niet, de ik-figuur heeft een korte interne dialoog met zijn ouders. Hij weet vrij zeker wat zijn ouders denken: ze vinden dat hij 'als een stuk wrakhout ronddobbert op de oceaan des levens.' (De ik-figuur vermeldt dat zijn vader dominee is en dat hij daarom graag zulke beeldspraak gebruikt.) De ik-persoon zelf moppert dat zijn ouders 'blind [zijn] voor het wonderbaarlijke licht, dat' – om maar in beeldspraak van zijn vader te blijven – 'van zo'n stuk rottend hout kan uitgaan.' De toon voor een gezapig verhaal vol ouder-kindproblematiek, depressies, zoektochten naar geluk en generatiever-

schillen, waarvan er in de wereldliteratuur al vele zijn verschenen, lijkt gezet.

Maar dan stapt de ik-figuur de trein in en blijft als aan de grond genageld staan. Hij zit er al, in de hoek: 'Ik was al ingestapt.' Hij gaat aarzelend zitten, tegenover zichzelf, zijn evenbeeld, en neemt hem op. 'Ik keek mij aan en ik keek mij aan.' In totale verstandsverbijstering overweegt hij aan de noodrem te trekken, maar hij kan zich niet bewegen. Even beeldt hij zich in dat ze een en dezelfde persoon zijn. In dat geval reist de ik tegenover hem zonder kaartje, want dat heeft de ik-persoon in zijn zak! Hun blikken ontmoeten elkaar en de ik-figuur trekt het kaartje uit zijn jasje: 'Herman, je kaartje.' De aangesprokene antwoordt: 'Ik heb al een kaartje.' Ze zijn dus niet dezelfde persoon. Maar: 'Wij lijken erg veel op elkaar.' Ze vergelijken elkaars lichaamsmaten en ze blijken volkomen identiek te zijn.

Er ontspint zich een gesprek tussen de dubbelgangers. Ze vragen naar elkaars leven. De ik-figuur vertelt dat hij een zwervend bestaan leidt en van baantje naar baantje trekt: geen enkel beroep kan hem boeien. In het begin was dat prima, maar nu begint hij jaar na jaar wel te verlangen naar een vrouw, een kind, een huiselijke haard. Zijn evenbeeld onderbreekt hem ruw: 'Hou op, hou op! Ik heb een vaste positie, ik heb een vrouw en twee kinderen (...) je bent gek dat je daarnaar verlangt.' Er ontstaat een kleine ruzie. De ik-figuur zegt dat zijn dubbelganger een enorme idioot is om op dat leven af te geven. Zijn evenbeeld noemt hem een domme idioot dat hij zijn zwervend bestaan de rug toe wil keren. Wrokkig hangen ze ieder uit een raampje. Wolken,

koeien, gras. Dan doet de dubbelganger een voorstel: laten ze van plek ruilen. De ik-figuur vindt het een prachtig idee. De dagen erop voeren ze tijdens avondlijke wandelingen in het Vondelpark lange gesprekken, waarin ze elkaar bijpraten over hun levens. Ze wisselen van kleren en gaan ieder op pad.

De ik-figuur is aanvankelijk gelukkig. Hij heeft een vrouw en kinderen. Ook 'zijn' vrouw is gelukkig: 'weet je wel dat het mij soms net is, alsof we weer in onze eerste huwelijksjaren zijn?' Maar na een jaar begint het oude leven toch weer te trekken en ook zijn dubbelganger is het zwerven moe als ze elkaar weer treffen. Ze spreken af om na een jaar weer samen te komen, om de rollen nog eens om te wisselen. 'En zo doen we het nu al vele jaren.'

De eerste keer dat ik dit verhaal las, was op een proefwerk Nederlands, nu zeker acht jaar geleden. We moesten thema's en motieven uit het verhaal halen, waar ik nooit goed in ben geweest. Ik las het verhaal en was diep geraakt, vooral door de prachtige slotalinea, die ik hier niet weg zal geven. Het verhaal is mij altijd bijgebleven en nu ik het sinds een jaar of twee in mijn boekenkast heb staan, herlees ik het zo nu en dan. Waarom het mij zoveel doet weet ik niet. Misschien omdat het gaat over geluk? Omdat het laat zien hoe subjectief ons zelfbeeld is? Geen idee, maar ik zal het verhaal blijven lezen en herlezen. ▲

vergeet me niet

Tekst door Teuntje Ott, beeld door Anne Möricke

hij rook naar verrassing in het koude ochtendlicht.

wanneer nu

vroeger zal worden, vroeg ze zich af

als de bomen niet meer naar ons zullen zwaaien

en zakdoeken geen troost kunnen bieden.

‘ZACHT

& STERK’

in koeienletters op de verpakking.

ze kleuren met de zon mee alsof ze bladeren zijn;

een stukje fotosynthese op de vensterbank

en een schouder om op uit te huilen.

zij lag in een veld vergeet-me-nietjes het verleden op te vouwen.

wanneer nu

vroeger zal worden, vroeg ze zich af.

mezelf weer mogen

erkennen

en hoe de wolken zullen vervagen in

het blauw.

ben er, denkt ze
herken
me
alsof ik net ben opgestaan en face id nog geen idee heeft
of ik wel
ben wie ik zou moeten zijn.

wil me weer heten,
fluister
m'n huid vol en niet alleen voor even.

wil me
als
adem.

wil me niet vergeten.

WEES OP DE HOEDE VOOR DE POLITIEKE CYNICUS

Op sociale media worden de grenzen tussen politieke realiteit en satire steeds verder vervaagd. De internetfanaat wordt in een online gemeenschap ondergedompeld en vindt in dit cynisch discours aansluiting en herkenning. Toch vraag ik mij af hoe ver de samensmelting tussen humor en politiek kan gaan, en wanneer deze verbintenis een schadelijk omslagpunt bereikt. In dit artikel duik ik in het samenspel tussen humor en politiek, en verken ik hoe onze politieke beleving door online grappen beïnvloed wordt.

Tekst door Pleun Kraneveld, beeld door Bert Slenders

Terwijl ik een paar dagen terug, scrollend door X, memes over de woningnood aan het bekijken was, kroop er bij mij een grimmig onderbuikgevoel op. 'Kamer te huur, voor enkel 800 per maand is deze van jou', stond er onder een foto van een lege vuilniscontainer. De reacties en likes onthullen het enthousiasme en reikwijdte voor dit bericht: de boodschap is voor mij en mijn vele leeftijdsgenoten herkenbaar. Helaas is het enkel deze humoristische noot die de pijn van de huidige Amsterdamse huurprijzen kan verzachten. Het is dan ook een opbeurende troost dat ik er met mijn cynische blik op de politiek niet alleen voor sta. Tijdens mijn verkenningstocht op het internet word ik overdonderd met humoristische en treffende uitspraken over de teleurstellingen in de hedendaagse politiek.

Grappen over de paradoxale prioriteiten en keuzes van politici verschijnen steeds vaker op mijn *homepage*, en het algoritme verradt dat ik niet de enige ben. Ruttes vergeetachtige karakter is een pakkend middel om een typerende grap over te brengen. 'Verhoging van de rente op de studieschuld? Daar heb ik geen actieve herinnering aan', wordt er boven een verward gezicht van onze demissionair minister-president genoteerd. Deze humoristische social media-berichten lijken als uitlaatklep te dienen voor de onderliggende frustratie van jongeren ten opzichte van de politiek. Memes vormen een gemeenschappelijke grond om deze frustratie te uiten; met een like en een share toont de

internetgebruiker diens medeleven en herkenning in de boodschap van de grap. De vraag is echter of de achterliggende boodschap van deze herkenbare plaatjes wel bij de bedoelde geestigheid blijft. Is het effect van deze memes echt zo onschuldig als aan de oppervlakte lijkt?

Het is immers evident dat achter deze geestige façade een onderliggende laag van een cynisch wereldbeeld schuilt. Veel studenten zijn boos, verdrietig en vooral verbitterd over de keuzes en prioriteiten van de huidige regering. Het internet vormt dan ook niet enkel een comfortabele, maar ook een waardevolle bron van medeleven en begrip. Wanneer een gevoel van politieke herkenning ontbreekt, fungeert humor als een veilige en ontvankelijke uitwijkmogelijkheid. Of cynische grappen naast een vermakelijke middag op het internet een ander effect teweegbrengen, vragen meerderen zich af. In een artikel van VICE onderzoekt journalist Jan van Tielen het effect van meme-accounts op de Nederlandse verkiezingen. Dit effect is, naar zijn zeggen, verrekender dan in eerste instantie oogt. Waarbij de institutionele politiek steeds meer moeite heeft met het bereiken van jongeren, is dit voor de eigenaren van bekende meme-accounts een heel ander verhaal. De satirische grappen komen aan, hebben vaak na enkele dagen tienduizenden reacties en raken bijna altijd een snaar. Deze internetgebruikers kunnen zichzelf herkennen in de posts, en voelen zich begrepen door de makers van deze kritische standpunten. Hoewel de makers van bekende meme-accounts, aldus Van Tielen, niet altijd deze intenties hebben, heeft de verkondigde boodschap een ingrijpende invloed op de websurfer. Het verhaal van deze meme-accounts spreekt de surfer aan, en maakt de surfer beter bereikbaar.

Toch blijft het de vraag hoe jongeren precies op deze aansprekende en herkenbare digitale grappen reageren. Hoewel een simpele like of reactie de burger niet direct op een ander politiek spoor hoeft te brengen, kan het ook dat online grappen meer invloed hebben op de sociale media gebruiker dan aanvankelijk verondersteld wordt. Hoe sociale media haar gebruikers op politiek gebied beïnvloedt, bestudeert de Universiteit van Wenen in een maatschappelijk onderzoek over politiek cynisme op het internet. De auteurs beschrijven hoe de internetscroller over het algemeen een passieve houding aanneemt als het op de politiek aankomt en hierdoor zich een onoverwogen blik aanmeet. Met deze mentaliteit neemt de mediaconsument een *News Find Me*-perspectief aan. Dit houdt in dat de sociale media-gebruiker geen bewust onderzoek doet, maar het nieuws naar zichzelf toe laat komen, via de meest toegankelijke kanalen. Een essentieel fenomeen dat met de *News Find Me*-mentaliteit gepaard gaat, is precies het groeiende politiek cynisme. Vaak laten berichten op sociale media de gebruiker met een cynisch of bitter gevoel achter. De relatief contextloze humoristische beelden op het internet geven vaak een kortzichtig beeld van een politieke situatie en kunnen de kijker met een hopeloos gevoel achterlaten. Ook denkt de sociale media-gebruiker vaak zelf voldoende politiek geïnformeerd te zijn na een scrollsessie door diens instafeed, terwijl diens volledige en cynische politieke perceptie enkel op een handvol memes gegrond is.

“Zeker wanneer politieke aansluiting ontbreekt, fungeert humor als een brug die mensen verbindt en samenbrengt.”

De internetgebruiker neemt dus een passievere houding aan en is hierdoor geneigd de cynische, humoristische berichten online voor waarheid aan te nemen. Een gevolg van de toenemende News Find Me-mentaliteit is daardoor dat er een steeds diepere kloof ontstaat tussen de politieke surfer en de institutionele politiek zelf. De pessimistische en ongenueanceerde boodschap wordt voor waar aangenomen, en kan de internetgebruiker zo politiek lamslaan. Wanneer de satirische boodschap serieus genomen wordt, krijgt de surfer een machteloos gevoel ten opzichte van de institutionele politiek, en wordt het nemen van politiek initiatief steeds minder aantrekkelijk.

Maar hoeft dit daadwerkelijk een twistpunt te zijn? Is het niet simpelweg opluchtend om ergens een uitlaatklep te hebben voor onze gezamenlijke politieke ontevredenheid? Het feit dat veel van mijn leeftijdsgenoten cynische grappen maken over de huidige politiek, hoeft niet noodzakelijkerwijs van invloed zijn op hun stemgedrag. Een vlugge kijk naar de politieke participatie onder jongeren in Amsterdam zou wellicht verdere

duiding bieden. Naast het feit dat het aantal stemmende jongeren in de afgelopen twee jaar met ruim 7% is gedaald, blijkt het vertrouwen in de politiek ook aanzienlijk af te nemen. Uit een onderzoek van de gemeente van Amsterdam blijkt dat jongeren vaak naar de politiek verwijzen als een ‘poppenkast’ en steeds meer moeite hebben de politiek serieus te nemen. Jongeren hebben weinig vertrouwen dat hun stem daadwerkelijk gehoord wordt en herkennen zich niet in de huidige politici. De gemeente van Amsterdam benoemt een belangrijke paradox gerelateerd aan het politiek gedrag van jongeren: waarbij de overheid zich focust op integratie door middel van de huidige bestaande politieke systemen, zijn het juist deze systemen die door jongeren betwijfeld worden. Veel jongeren distantiëren zich dus van de institutionele politiek, en zijn daardoor slechter bereikbaar. Dit is wellicht waar memes en internetaccounts een doorslaggevende rol beginnen te spelen.

Daar waar herkenning in de institutionele politiek ontbreekt, zoeken jongeren naar maatschappelijke herkenning op andere manieren en niveaus. Op het internet zijn burgers in staat actief deel te nemen aan de politieke sfeer, zonder met het ongrijpbare en onherkenbare politieke bestuur geconfronteerd te worden. Zeker wanneer politieke aansluiting ontbreekt, fungeert humor als een brug die mensen verbindt en samenbrengt. De gedeelde speelse grappen creëren een breder gevoel van begrip en erkenning tussen gebruikers. Via de ludieke lens van humor vinden jongeren een nieuwe wijze om zich binnen een politieke context uit te drukken, zonder de daadwerkelijke politiek onder ogen te hoeven komen.

De onuitputtelijke bron van satire en grappen op sociale media spelen dus een cruciale rol in de politieke beleving van jongeren. Maar laten we eerlijk zijn, die invloed blijkt niet altijd goed uit te pakken. De bredere implicaties van cynisme, strekken namelijk verder dan enkel amusement, omdat ze onze politieke betrokkenheid in gevaar brengen. En juist deze politieke participatie vormt de drijfveer achter verandering en vooruitgang – en juist jongeren hebben hier een onmisbare stem die gehoord moet worden. Een cynische houding zal de student niet helpen, en op democratisch gebied juist dwarsbomen. Laten we ons niet verdrinken in een virtuele wereld van memes en tweets, en juist een streven naar een fysieke wereld waarin jongeren zich niet slechts herkennen in de voorpagina van hun twitter-account, maar voornamelijk in de politiek zelf.

Dus, wanneer ik de volgende keer X open, zal ik met een cynische blik mijn cynische voorpagina analyseren. Grappig, een meme over Wilders die zijn personeel inhuurt om de Marokkanen het land uit te bannen. Herkenbaar, een bericht van De Speld over hoe verbaasd DUO blijktbaar is dat studenten behoefte hebben aan ‘gratis geld’. Raak, die grap over VVD-leider Dilan Yesilgöz; ‘veel stemmen geworven, alleen niet voor de juiste partij.’ Ik zal mijn online bevindingen van een gepaste afstand bestuderen, me laten amuseren en vermaken. Toch zal ik de achterliggende boodschap voor lief nemen, door mijn cynische beeld met een sprankje hoop op de politiek te doorbreken. ▲

In nood leert men zijn vrienden kennen

Tekst door Phoebe Meekel, beeld door Lesine Möricke

Dit jaar besloten mijn vriend en ik Valentijnsdag te vieren met een shared dining diner. De tafel werd gevuld met heerlijk Midden-Oosters eten, prosecco, witte wijn en een kaarsje voor de sfeer. De setting van het diner leende zich voor een diepgaand gesprek en het onderwerp waar wij op uitkwamen was vriendschap.

Herkenning speelt, volgens mij, een grote rol bij het aangaan van vriendschappen. Google denkt er hetzelfde over. Het eerste resultaat van de zoekmachine stelt: 'Vriendschappen ontstaan wanneer je jezelf herkent in de ander.' Vervolgens wordt er een hele lijst van leuke en positieve punten gegeven waarin je jezelf dan kunt herkennen bij de ander: je lacht om dezelfde grappen, je hebt dezelfde interesses of je deelt dezelfde hobby.

Terwijl ik af en toe een stukje pita met hummus belegde en genoot van de aubergine met tahini, vertelde mijn vriend over zijn ervaringen met vriendengroepen. Mijn associaties met het woord 'vrienden' zijn eigenlijk altijd positief, zo ook de zijne. Maar het feit dat je goede vrienden bent, komt niet altijd voort uit ervaringen die ook positief bestempeld kunnen worden.

Toen ik mijn pitch gaf voor deze column, wees een van mijn mede Babel-redacteurs me op Aristoteles' theorie over vriendschap. Volgens de filosoof bestaan er namelijk drie soorten vriendschappen die alle drie op een ander motief gebaseerd zijn: wederzijds nut en/of specifiek belang, het verschaften van elkaars plezier en omwille van de vriend zelf. Geen van de vriendschappen zijn 'slecht', maar Aristoteles beschouwt ze ook niet allemaal als 'echt'.

Het eerste geval klinkt net zo oppervlakkig als dat het is: je profiteert eigenlijk van elkaar, omdat je voordeel kan halen uit de vriendschap. Niets mis mee natuurlijk, als dit gevoel maar wederzijds is en je hier beiden van op de hoogte bent, maar volgens Aristoteles zijn deze vriendschappen imperfect wegens de fragiele basis die bestaat uit weinig kennis over elkaar als persoon. De tweede soort draait om het plezier dat vrienden met elkaar beleven, maar gaat dus niet specifiek om de band tussen twee personen. Wederom een imperfecte vriendschap, aldus Aristoteles, want als je interesses veranderen, loopt de vriendschap een groot risico op verwateren. Slechts de derde vorm zal standhouden volgens de filosoof, want deze soort vriendschap is gebaseerd op karakter. Het is niet alleen leuk of nuttig, maar ook nog eens goed voor de mens. Dit soort vrienden helpen elkaar een betere versie van zichzelf te worden, terwijl de eerste twee soorten vriendschappen hier niet op uit zijn. Dit is *the real deal*: vrienden voor het leven.

Zodra alle borden leeg waren en er enkele glazen prosecco waren genuttigd, kwamen wij tot de conclusie dat vriendschappen soms ook ontstaan uit situaties die juist erg negatief of droevig zijn. Als je beiden geen stabiel vangnet hebt, of veel te maken hebt gehad met ziekten in de familie bijvoorbeeld, kan dit al snel een band scheppen. Dit betekent niet dat heel de vriendschap is gebaseerd op negativiteit en dat elk moment met elkaar om deze negatieve gebeurtenissen en gevoelens draait, want dat zou de wereld een donkere plek maken. Alleen al het gevoel dat de mensen om je heen je begrijpen zonder dat je veel woorden hoeft te wijden aan iets, kan aanvoelen als een warme deken. En als je deze vriendschap dan moet scharen onder een van Aristoteles' definities, dan is dit een vriendschap omwille van de vriend zelf en dus het echte werk! Want in nood leert men zijn vrienden kennen.

Mijn Valentijnsdag draaide dit jaar niet alleen om de liefde voor mijn partner, maar ook om de liefde voor mijn vrienden. Alhoewel onze vrienden niet fysiek een plekje aan onze tafel innamen, waren ze er in gedachten wel bij. Een snelle reflectie op mijn vriendschappen bracht mij tot de conclusie dat ik mezelf gelukkig mag prijzen met zo veel mensen om mij heen die tot de derde categorie behoren. Ik wil niet naïef zijn en ontkennen dat ik in aanraking kom met de eerste twee categorieën. Sterker nog: dat wil ik niet. Want ook die vriendschappen kunnen groeien en uiteindelijk minder oppervlakkig worden. Maar de vriendschappen die de beste versie van mijzelf naar boven halen zijn *the real deal* en zal ik voor altijd koesteren. ▲

BRUGGEN BOUWEN: VAN GAZA TOT AMSTERDAM EN VAN KOLWEZI TOT DE KRIM

Twee zomers geleden leerde ik in Jordanië mijn vriend kennen. Zijn oma is in de jaren 70 uit Palestina gevlucht naar Kuwait en na de Golfoorlog in Jordanië terechtgekomen. De afgelopen jaren postte ik op Instagram al vaker over Palestina. Niet eerder kreeg ik zoveel commentaar als in de dagen na 7 oktober. Ik was met stomheid geslagen over hoe weinig empathie de mensen in mijn DM hadden voor de Palestijnen. Sinds 7 oktober staat mijn feed vol met schrijnend beeldmateriaal uit Gaza. Soms vraag ik me af of de mensen in mijn DM ook al die vreselijke filmpjes zien. En of ze dan toch een beginsel van empathie voelen.

Tekst door Tamar Smalbrugge, beeld door Esther de Groot

In de bezorgde ogen van de vaders had ik die van zijn vader herkend. In de kreten van de vrouwen hoorde ik zijn moeder, zijn tante, zijn zusje. Er was een filmpje voorbij gekomen van een jonge man met een oudere dame, ik denk zijn oma. 'Sitti', had hij haar genoemd. Om hen heen zag je vooral puin, maar hij lachte zo lief naar haar. Stelde haar gerust met die glimlach. En in dat woordje, in die lach, in die zachte stem, had ik hem herkend. Toen mijn tranen weer waren gedroogd schaamde ik me een beetje. Wellicht omdat ik vond dat het niet aan mij was was om te huilen, niet mijn beurt. Het is niet mijn leed. Die ruimte zou ik niet willen innemen. Maar ik was helemaal alleen, in mijn eigen badkamer, in mijn eigen huis. Of ik daar nou een operette ga zingen of een potje sta te janken, ik val er niemand mee lastig.

Volgens mijn psycholoog ervaren we empathie en compassie vooral bij datgene waarin we ons herkennen. Ik vind het een doodeng gegeven en wil me er niet aan conformeren. Had ik dan echt alleen maar zo kunnen janken omdat mijn vriend half-Palestijns is? Omdat hij diezelfde diepbruine ogen en diezelfde zachte stem als die jonge man had? Wellicht.

Er is genoeg wereldleed waar ik me toch makkelijker van kan distantiëren. Ik denk veel aan de uitgebuite mensen in de kobaltmijnen van Congo, maar ik heb er nog niet om moeten huilen. Zo ook niet om Oekraïne. Al had bijna elke meid op de foto's van oorlogsfotografen daar een zusje van mij kunnen zijn, ik had in die foto's mijn vader, moeder, tantes, oma niet herkend.

Het zit hem dus in meer dan 'lijken op', al is dit misschien wel de basis. Het niet

of wel kunnen voelen van empathie komt ook door een bepaalde angst. Of dit nou angst voor oorlog op ons continent is of angst voor 'de ander' en zijn gebruiken, rituelen, religie en cultuur. Ik ben ervan overtuigd dat dit laatste een enorme invloed heeft op hoe we als Nederlanders, als Europeanen, als 'Westerlingen', het humanitaire dieptepunt in Gaza ervaren. Maar ik geloof ook dat die angstkloof gedicht kan worden. Om daar te komen kunnen we een begin maken door te stoppen met *othering*, het proces

waarbij mensen of groepen als ‘anders’ of ‘vreemd’ worden beschouwd en behandeld, vaak — of meestal — met negatieve connotaties.

Waar genoeg blondharige en blauwogige Hollanders de Oekraïense vlag bij hun gebruikersnaam op X — voorheen Twitter — hesen, deden weinigen, of in ieder geval bijna nooit dezelfde, dat voor Palestina. Ik ben in ieder geval nog geen accounts tegengekomen die beide vlaggetjes hadden. De vlaggencombi Oekraïne-Israël heb ik echter wel vaak gezien... De ironie bleef hen bespaard. De empathie ook, blijkbaar. Maar ik weet: empathie is een *bitch*. Je voelt het of je voelt het niet. Soms vraag ik me af of de mensen met Oekraïense vlaggetjes bij hun gebruikersnaam al hebben gehuild. Of het voor hen wel zo dichtbij was gekomen.

Maar goed, empathie is natuurlijk geen wedstrijd. Daarbij kan je emoties op verschillende manieren ervaren en uiten, niet alleen door een potje te lopen janken. Mijn psycholoog benadrukte dat *cognitieve empathie*, het intellectuele vermogen om de gedachten, perspectieven en motivaties van een ander te begrijpen — ook als je die zelf niet ervaart — zeker niet minder waardevol is dan emotionele empathie, het vermogen om de emoties van een ander te voelen of mee te leven met die emoties. Maar als ik terugdenk aan al mijn DM-gesprekken, lijkt bij velen ook die *cognitieve empathie* te ontbreken.

Mijn essay is geen oproep om gewoon eens even wat empathie te voelen voor mensen zonder blauwe ogen en blonde haren. Hoe cru het ook klinkt, daar is Nederland nog niet klaar voor. We focussen

te veel op het eindresultaat. Zoals ik al schreef, empathie valt niet af te dwingen.

Maar dat stukje *othering*, daar kan best wat mee. Het is onjuist om het Westen per se als tegenpool van het Midden-Oosten — wat vaak (onjuist) gelijk wordt gesteld aan de Islamitische wereld — te definiëren. Dit is een simplistische en misleidende benadering van de culturele en historische realiteit. Onze Europese cultuur en geschiedenis zijn zelfs interreligieus, met gedeelde elementen en verschillende interpretaties. Wie de Koran bestudeert zal opvallen dat Jezus hier ook in voorkomt, al wordt hij niet gezien als de zoon van God. De islam is geboren vanuit een Abramistische traditie. Het idee van Nederland als joods-christelijke samenleving, die zou *clashen* met de islamitische cultuur, is dus vreemd. Door het Westen en het Midden-Oosten tegenover elkaar te stellen, wordt er een tweesplitsing gecreëerd die niet recht doet aan de complexiteit en diversiteit van beide regio's.

Daarom is het belangrijk om een genuanceerder begrip te hebben van de relaties tussen het Westen en het Midden-Oosten, waarbij we rekening houden met de complexe interacties en wederzijdse invloeden tussen beide regio's, in plaats van ze als tegenpolen te beschouwen. Misschien beginnen we, als we dat wat meer kunnen zien, te lijken op de ander. En lijkt de ander dan meer op ons. Misschien groeit dan die empathie. ▲

De grote leegte: een geschiedenis van zakloze vrouwenkleding

Het is een wonder dat mijn telefoon nog heel is, gezien het aantal keer dat ik hem in een niet-bestaande zak heb geprobeerd te stoppen. Het is een punt van herkenning bij veel vrouwen: kledingstukken zonder zakken, met ontzettend kleine zakken of erger nog, met nepzakken. Lang geleden hadden we ze wel, maar in de loop van de tijd zijn de zakken uit onze jurken gejat en van onze broeken geroofd: dit is de grote zakkenkaap uit vrouwenkleding.

Tekst door Suzanne Toussaint, beeld door Lesine Möricke

Er zat een gat in mijn broek. Niet zo'n fashionable 'kijk-mijn-jeans-is-ripped'-gat, eerder de 'ik-ben-te-vaak-van-mijn-fiets-gevallen'-variant. En ik zat al krap in mijn broeken. De hoeveelheid broeken dan. Er zijn mensen die van de gaten in hun broeken hele kunstwerken maken. Broeken met geborduurde bloemetjes, patches, of opgeleukt met een stukje stof. Daar herken ik mezelf niet in. De enige dingen die ik aan elkaar kan breien, zijn de losse eindjes van mijn essays. En zelfs dáár heb ik soms al moeite mee. De kapotte broek ging dus in de prullenbak en ik kocht drie nieuwe spijkerbroeken. Leuke broeken, goede maat, ze zaten lekker en hadden geen gaten. Helaas helemaal geen gaten: er zaten geen zakken in. Ik ben niet de enige die hier last van heeft. Mocht je ooit twee meiden helemaal lyrisch over een kledingstuk horen praten,

dan is dat negen van de tien keer omdat er zakken in zitten. Ik heb daarentegen nog nooit een man horen zeggen: 'Wow, ik heb een zak waar mijn telefoon in past!'

Middeleeuwse fanny packs

Het broekzakkendilemma speelde nog niet in de middeleeuwen. Toen had geen enkel kledingstuk zakken. In plaats daarvan bonden mensen tasjes (de middeleeuwse versie van fanny packs) aan een riem onder hun kleding om hun middel. Ze waren enorm, à la Mary Poppins zeg maar. Vrouwen konden er dan ook van alles in kwijt, van sleutels, geld, snuifdozen en dagboeken, tot flesjes drank en snacks. Moet je je eens voorstellen: die vrouwen sleepten kilo's aan rokken, meters stof en ook nog een halve inboedel met zich mee!

In de zeventiende eeuw kwam iemand met het geniale idee om de zakken direct in de kleding te naaien. In mannenkleding dan, de situatie voor vrouwen veranderde niet. In eerste instantie geen probleem (zie de fanny packs), totdat nauwsluitende jurken de norm werden. De uitpuilende zakken zouden de dunne silhouetten van vrouwen verpesten en verdwenen daarom.

Ridicule reticules

De fanny packs werden vervangen door de eerste vorm van de damesstas, de reticule. Een tas kun je de reticule eigenlijk niet eens noemen, want er paste niet eens een muntje in. Het idee hierachter was dat vrouwen geen functionele zakken (of tassen) nodig hadden, aangezien ze niet tot nauwelijks toegang hadden tot geld of bezittingen. Wat zouden ze dan in hun zakken moeten bewaren?

Wat dacht je van: provocerende lectuur, wapens of ander gevaarlijk materiaal? Tenminste, daar was men tijdens de Franse Revolutie bang voor. De overgang van de 'Mary-Poppins-zakken' naar de reticule had zowel een seksistische oorzaak, als een politieke. Er kon namelijk van alles bewaard of meegenomen worden in zakken. Ze waren onderdeel van de privésfeer, aangezien niemand kon zien wat er in iemands zakken zat (zeker niet in de enorme zakken die vrouwen eerst tot hun beschikking hadden). Daarmee stonden zakken symbool voor vrijheid. Minder voorwerpen bij je kunnen dragen betekent minder vrijheid en tijdens een revolutionaire tijd waren vrije vrouwen dood- en doodeng.

Zakken in de pocket

Vrouwen waren er echter aan het begin van de twintigste eeuw klaar mee en kwamen in actie. Zo werd in 1891 de Rational Dress Society opgericht, die campagne voerde voor meer functionaliteit van dameskleding. Handleidingen die vrouwen van instructies voorzagen over hoe je zakken in je rokken kon naaien werden steeds populairder en in 1910 werd een Suffragette Suit een enorme trend. Het pak had maar liefst zes zakken en volgens de advertentie: 'Allemaal in het zicht en allemaal gemakkelijk te vinden, zelfs voor de drager.' Blijkbaar was er toch nog een lichte bezorgdheid rondom vrouwenkleding, privacy en eigendommen. Je wist immers nooit wat zo'n levensgevaarlijk wezen in haar zakken meesjouwde...

Het zakkenprobleem werd verder opgelost toen vrouwen tijdens beide wereldoorlogen de banen opvingen die mannen achterlieten, omdat die ergens ver weg op een of ander strijdveld stonden te vechten. Om dit werk te kunnen doen, hadden vrouwen functionele kleding nodig. We kregen dus praktische broeken mét grote zakken. Het duurde misschien even, maar hé, toen hadden we ook wat.

Superskinny en handige handtasjes

Maar helaas, nadat de oorlog voorbij was en de mannen terugkeerden, sloeg het aloude seksisme weer toe. Van de naoorlogse vrouwen werd verwacht dat ze traditionele vrouwelijkheid uitstraalden. Slanke figuren en dunne vrouwen werden de norm. Dameskleding werd, net als in de zeventiende eeuw, strakker en strakker en de zak werd daarmee opnieuw enkel iets voor mannen. De bekende modeontwerper Christian Dior zei in 1954

DE OVERGANG VAN DE 'MARY-POPPINS'-ZAKKEN, NAAR DE RETICULE HAD NIET ALLEEN EEN SEK- SISTISCHE OORZAAK, MAAR OOK EEN POLITIEKE.'

bijvoorbeeld: 'Men have pockets to keep things in, women for decoration.' Oftewel: mannen zijn er om dingen te ondernemen, vrouwen om mooi te zijn. Daar heb je geen zakken voor nodig.

Een designer handtas helpt daarentegen wel bij het uitstralen van die vrouwelijke schoonheid. Met de naoorlogse welvaart, groeide de handtassenindustrie enorm. Door vrouwen hun zakken te ontzeggen, moesten ze namelijk wel een handtas kopen. Ook al zijn innovatie en creativiteit al eeuwenlang de pijlers van de mode-industrie, geld verdienen was en is ook nu nog steeds uiteindelijk het hoogste doel. Het decennialang produceren van zakloze vrouwenkleding, zorgde voor een reusachtige expansie van de handtassenindustrie. Die is vanaf de negentiende eeuw opgelopen tot een miljardenindustrie van inmiddels maar liefst 47 miljard dollar!

Nu denk je misschien: maar wat is dan het probleem? In handtassen kun je toch veel meer kwijt dan in zakken? Dat zal, maar heb je ooit de prijs van zo'n tas gezien? Die dingen kosten een fortuin! Denk je dat ik daar het geld voor heb? Ik heb al een deuk in mijn bankrekening geslagen met de aankoop van die nieuwe broeken en ik wil vanavond nog eten.

(H)erkenning

Het feit dat generaties vrouwen de toegang tot broekzakken is ontzegd, zegt veel over de maatschappij waar we in leven. Natuurlijk zijn er in de strijd tegen de eeuwenoude patriarchale structuur van onze samenleving veel belangrijkere problemen aan de orde. Salarisverschillen, gendergerelateerde stereotypen, ongelijke toegang tot onderwijs, seksuele

intimidatie, gebrek aan vertegenwoordiging, ik zou er zo nog tien stukken over kunnen schrijven. Het zakkenprobleem lijkt misschien geen prioriteit, maar uit het feit dat dit probleem bestaat, blijkt maar weer dat de samenleving volledig is ingericht op mannen. Zo zijn telefoons gemaakt voor mannenhanden en worden airbags getest op dummy's met het formaat van mannen, waardoor vrouwen vaker overlijden in verkeersongelukken. Een bredere herkenning voor het gebrek aan zakken in dameskleding is een eerste stap in de richting van een vrouwvriendelijkere maatschappij. Dan heb ik het met name over de herkenning door mannen.

Elk meisje herkent namelijk het neerslachtige gevoel wanneer ze hun telefoon in een zak proberen te stoppen die niet bestaat. Het ligt alleen niet in onze macht om dit probleem op te lossen. Slechts 14% van de 50 grootste modemerken ter wereld worden door een vrouw gerund, terwijl 85% van de afgestudeerden aan modeopleidingen vrouw is. Het zijn dus nog steeds de mannen die controle hebben over onze zakken.

Misschien dat ik mezelf in de tussentijd maar ga leren naaien. Dan heb ik, totdat dit probleem door de fashion designers herkend wordt, toch broeken met zakken. Naaien wordt dan wel als typische 'vrouwelijke' bezigheid gezien, maar door mijn eigen zakken te maken, streef ik naar gelijkheid van mannen en vrouwen. In ieder geval gelijkheid wat betreft ontwerp en functionaliteit van kleding. Wellicht moeten wij vrouwen een nieuwe campagne beginnen: 'Zet de patriarchale samenleving de hak. Naai je eigen zak!' ▲

Ontdek jouw *Babel*-identiteit!

Stiekem ben ik er echt dol op: invultestjes. Je hebt ze in allerlei soorten en maten: persoonlijkheidstestjes, studiekeuzelijsten, testjes over je sterrenbeeld en stemwijzers. Door het invullen van die testen lijkt ik steeds meer grip te krijgen op mijn 'ik', alsof ik door middel van de resultaten steeds meer inzicht krijg in mijn politieke, professionele en persoonlijke identiteit. Er ontbreekt echter nog een cruciale identiteit in deze lijst: de Babel-identiteit. Meer details hierover volgen zo, maar pak in ieder geval een pen erbij!

Tekst door Dominique Seelen, beeld door Bob Foulidis

Voordat je aan de slag gaat, wil ik nog even ingaan op testjes in het algemeen. Toen ik aan het einde van mijn vwo-opleiding kwam, moest ik een studiekeuze gaan maken. Om te zorgen dat mijn studie-research optimaal was, liet ik me meesleuren in de studiekeuzetest-manie. Het grappige was dat de adviezen die ik kreeg nogal uiteen liepen. Ik weet nog dat er een test was waaruit bleek dat ik absoluut scheikunde moest gaan studeren, terwijl ik zelfs gym nog leuker vond dan scheikunde – en dat zegt wat. Maar daarna gebeurde er iets gek.

De weken nadat ik de studiekeuzetest gemaakt had, leek ik opeens het licht te zien en begon ik scheikunde steeds leuker te vinden – zelfs leuker dan gym. Mijn liefde voor het vak nam enorm toe. Verbaasd door mijn eigen transformatie, begon ik me toch af te vragen of ik mijn toekomstplannen niet moest aanpassen. Misschien hadden die testjes wel echt mijn ware passies blootgelegd! Maar waarom had ik dat pas ontdekt na het maken van die test? Was het niet juist zo dat ik opeens meer belangstelling kreeg voor scheikunde, omdat ik me onbewust ging identificeren met die resultaten van de vragenlijsten? Was het dus niet juist mijn hóófd dat zich liet beïnvloeden door de resultaten, dan dat de resultaten mijn ware interesses – mijn ware ik – hadden blootgelegd? Ik heb geen definitief antwoord op deze vragen, maar ik kan je wel vertellen dat alle liefde voor scheikunde voorgoed verdwenen was na het eindexamen dat ik moest maken.

De kleur die je het meest hebt gekozen, komt overeen met de identiteit van de soort *Babel*-lezer die jij bent. Maar pas op, want het invullen van de test is niet zonder gevolgen. Zoals ik opeens liefde kreeg voor scheikunde na het invullen van de studiekeuzetest, ga jij je misschien opeens gedragen volgens de identiteit die blijkt uit deze *Babel*-identiteitstest. Raak jezelf dus niet kwijt, of moet ik juist zeggen: ontdek je ware zelf?!

Terwijl ik terugdacht aan deze verwoede studiekeuzeperiode in mijn leven, kreeg ik opeens een ingeving. Waarom is er nog niet een invultestje voor *Babel*-lezers? Zou het niet leuk zijn om de *Babel*-dimensie van onze ik te ontdekken? Want hoe kan je nou zeggen dat je je ware ik kent, als je niet eens weet wat jouw *Babel*-identiteit is? Aan de slag dus!

Lees de vragen, kruis de goede hokjes aan en tel het aantal keer dat je een bepaalde kleur hebt aangekruist.

Met welk middel ben jij gewapend tijdens het lezen van *Babel*?

- ☐ Met een leesbril, die om mijn nek hangt aan een touwtje. En als het soms wat tegenzit, grijp ik even naar mijn vergrootglas.
- ☐ Met een potlood, dat perfect geslepen is, zodat ik mijn opmerkingen onuitwisbaar kan achterlaten in de kantlijn.
- ☐ Met mijn jeugdige ogen, hoewel ze soms niet helemaal helder meer zijn door de gezellige nacht ervoor.

Heb je weleens een *Babel*-redacteur in het wild gespot?

- ☐ Hierover kan ik me niet uitspreken. Wanneer ik een schrijverstalent herken in een artikel, dan sla ik toe en zoek ik de redacteur op. Maar het is geheim wanneer en bij wie ik mijn kans grijp.
- ☐ Jazeker. Er is een specifieke schrijver die ik op verjaardagen en op familieweekenden tegenkom. Ik heb deze ene redacteur zelfs in luiers en met een buitenboordbeugel gezien!
- ☐ Nee, of wacht, misschien toch wel? Als ik het me goed herinner is de vriend van mijn buurman en daarvan de zus een medestudent van die ene schrijver, hoe heet die ook alweer?

Ik lees *Babel* onder het genot van:

- ☐ Een kopje thee of koffie, een lekker koffiekoekje erbij en als ik mezelf verwen, dan wordt dat koekje soms vervangen door een gebakje.
- ☐ Niks. Het is pure focus: talent ontdekken is mijn baan dus ik neem dat heel erg serieus. No afleiding permitted.
- ☐ Een havercappu, in mijn recyclebare beker, van dat ene biotentje op de hoek.

In welk noodgeval zou jij *Babel* gebruiken?

- ☐ Als ik meeloop in de klimaatmars maar ben vergeten een spandoek te maken, en dan toch maar ergens mijn leus op moet kladden om strijd-lustig over te komen.
- ☐ Mijn leven kent geen noodgevallen.
- ☐ In geen enkel noodgeval. Het is me heiliger dan welk boek of tijdschrift dan ook.

Als ik *Babel* opensla waar ik ben gebleven, zie ik:

- ☐ Zeer geordend geschreven commentaar in de kantlijnen en hoogstens een verdwaalde snipper die is blijven hangen van het puntenslijpen.
- ☐ Waterkringen, spetters van koffie, etensresten en, huh, van wie is dat slijpje...?
- ☐ In de vouw een paar oude, grijze haren liggen. O jee, het worden er steeds minder...

Ik krijg een nieuwe *Babel* in handen:

- ☐ Elke week is het dikke chaos, dus wanneer ik er een zie grijp ik hem, waar het ook is. Soms neem ik daardoor wel per ongeluk twee keer dezelfde versie mee..
- ☐ Via een voor mij bekende schrijver van *Babel*. We krijgen hem dan op de mat en kijken er al weken naar uit.
- ☐ Op een vaste dag in de week, in het Bushuis op weg naar het station. Ik laat het in bezit komen van deze schat niet aan het toeval over.

Waar gaat de *Babel* naartoe, nadat hij gelezen is?

- ☐ In mijn speciaal aangelegde archief op zolder. Ik rangschik de nummers op volgorde en poets ze elke week even af, zodat ze niet onder het stof komen te zitten.
- ☐ Eigenlijk geen idee. Meestal verdwijnt 'ie vanzelf. Heel soms moet ik hem weggooien omdat het als servet heeft gefunctioneerd. Maar vaker is 'ie gewoon opeens weg. Soms kom ik maanden later weer een hele stapel (dezelfde) *Babel*s tegen, wanneer ik probeer mijn kamer op te ruimen..
- ☐ Netjes in de (afgesloten) bureaulade op werk. Gerangschikt op datum en met post-its beplakt, zodat ik me precies herinner welke artikelen en schrijvers mijn aandacht hebben getrokken en waarom.

Ben je een verspreider van het *Babel*-leesvirus?

- ☐ Nee, *Babel* is mijn geheime bron voor het vinden van nieuw schrijverstalent.
- ☐ Ja, tijdens de discussies in de bar ben ik onovertrefbaar, omdat ik altijd wel even iets slims kan quoten uit een van de *Babel*-artikelen. Nu wil iedereen zo'n gouden argument in zijn bezit hebben, dus lezen al mijn vrienden het ook.
- ☐ Ja, ik schep er enorm over op en vertel uitgebreid aan mijn vrienden en vriendinnen hoe geweldig *Babel* is. De vonk is overgeslagen, want al onze bekenden lezen het nu ook!

Tel het aantal keren dat je elke kleur hebt gescoord op en lees welke *Babel*-identiteit bij jou past:

ROOD Heb je hoog gescoord op de rode antwoorden? Dan ben jij een superenthousiaste opa of oma, die ultiem fan is van *Babel*. Hoewel de lettertjes iedere keer weer kleiner lijken te worden, laat je je niet uit het veld slaan en zet je je leesbril (sterkte +5.00) op je neus. Als het even moet, pak je zelfs je vergrootglas erbij. Met een lekker kopje ouderwetse koffie met een lekkertje, sla je de *Babel* open en lees je altijd eerst het artikel van je kleinkind. Pas daarna komt de rest aan de beurt. Zo trots als je bent, vertel je op alle sjoel- en bingoavonden van de buurt hoe geweldig *Babel* wel niet is. Je hebt inmiddels de halve buurt aangestoken met het *Babel*-leesvirus. Na het lezen verdwijnt de *Babel* in het aangelegde archiefje op zolder en wacht je geduldig af tot het volgende nummer weer op de mat valt.

BLAUW Heb jij meer blauwe antwoorden aangekruist? Dan ben je een flink aantal jaartjes jonger dan de rood-scorende lezers. Als je jezelf in de spiegel bekijkt, zie je iemand die jong van geest is, lekker chaotisch is en precies alles net níet op orde heeft. De gezellige avondjes zijn vaak toch iets té gezellig en het huis waar je woont is vaak net iets té weinig opgeruimd. Hierdoor kom je iets vaker dan gewenst een oude plakkerige donut tegen in je tas, waardoor pagina 3 en 4 van de *Babel* niet meer los van elkaar te krijgen zijn. Je bent wel heel bewust van de wereldproblematiek, loopt mee met klimaatacties en vindt het belangrijk te discussiëren met vrienden over het toekomstbeeld van onze maatschappij. Om in de late uurtjes je tegenstanders te overtuigen in de bardiscussies, gebruik je de voortreffelijke artikelen uit *Babel* om slimme feitjes en interessante statements te quoten. Je slogan is dan ook: '*Babel*: als geheim wapen of als servet werkt 'ie well!'

GROEN Is groen bij jou als winnaar uit de bus gekomen? Dan heb je eigenlijk liever niet dat deze omschrijving is opgeschreven. Je bent namelijk een anonieme literatuur-talentspotter. Zoals recensenten van restaurants anoniem uit eten gaan, lees jij anoniem de *Babel* om vervolgens als scout op te treden. Je werkt voor een uitgeverij en het is je taak de volgende Louis Couperus of Anna Enquist te spotten. Je bent super punctueel en werkt met een ongekennde precisie. Je leest de *Babel* netjes van voor naar achter en schrijft in de kantlijn je commentaar op de stukken. *Babel* is dé bron van talenten waarmee jij straks je promotie gaat krijgen op je werk, dus je houdt dit geheim voor je collega's en spreekt er niet openlijk over. Op weg naar je werk in de trein, pak je heel voorzichtig en geruisloos de *Babel* uit je tas, slijp je slinks je potlood en begin je aan een nauwgezette doorgronding van alle artikelen. Niemand van de *Babel*-redactie weet wie je bent. Maar de *Babel*-schrijvers die jou wel kennen, zijn nu allemaal gerenommeerde schrijvers en journalisten... ▲

BABEL BABELBOX

'De Babel Babelbox', onze maandelijkse rubriek, is geopend! Babels redacteurs schrijven een persoonlijke bijdrage over het thema van de maand. Deze maand reageerden ze op de vraag: wat betekent het thema van deze maand: herkenning?

Tekst door Pleun Kraneveld, Dominique Seelen, Sybren Sybesma

Beeld door Norah Sanders

Sybren

Toen ik nog bij mijn ouders woonde, gebeurde het sporadisch, maar wel met enige regelmaat. Ik stond in een van de grotere studentensteden op het perron en wachtte op een trein naar huis. Plots zag ik een gestalte, of een gezicht. Mensen die even doelloos als ik naar het spoor keken. Ze droegen vaak oortjes of een koptelefoon. Hé, dat is Sally! Hé, dat is Bart! Mensen met wie ik jaren de schoolbanken had gedeeld. Sommigen vaak gesproken, sommigen nauwelijks. Van enkelen had ik het nummer waarschijnlijk zelfs nog, van die ene presentatie. Altijd de vraag: wel of niet te groeten. Wilde ik weten hoe het met hen ging? Ik liet ze daar vaak maar staan, met hun oortjes in en hun hoofd wiegend op de muziek. Als ik de trein instapte, dacht ik aan Vasalis: of er iets anders was dan tijd, of dat alles uit tijd bestond.

Dominique

Soms verdwaal ik weleens. Terwijl ik denk heel hard af te rennen op mijn doel, raak ik steeds verder verstrikt in een donker bos.

Stoïcijns als ik ben, begin ik dan harder te rennen in een poging te negeren dat de bomen me insluiten en de zonnestralen mijn weg niet meer verlichten.

Opeens sta ik stil. Alles in mijn hoofd schreeuwt dat ik moet doorrennen. Maar het kan niet meer. Er is maar één optie:

weg uit het bos. Maar waar is de uitgang, en hoe kom ik daar? De duisternis lijkt vat op me te krijgen en geen stem in mijn hoofd is meer te vertrouwen.

Maar dan begin ik heel langzaam te schuifelen – geen idee waarheen. Soms heb ik nauwelijks moed om mijn voeten op te tillen uit angst om uit te glijden. Toch probeer ik minuscule bewegingen te blijven maken, met de hoop dat ik op mijn nieuwe weg steeds meer bloeiende bloemen ga tegenkomen en de zonnestralen weer zal zien schitteren.

Pleun

‘Het is tot me gekomen!’ riep mijn huisgenoot enthousiast terwijl we in de rij stonden om een Italiaans broodje te halen. Na de zoveelste Hegel-leesopdracht leek de theorie eindelijk tot haar te zijn doorgedrongen. ‘Ik snap waar Hegel het over heeft, alles draait om erkenning!’ Deze revolutionaire realisatie bracht ons in een

twee uur lange discussie over Hegel en erkenning, terwijl we aan de gracht onze broodjes aan het eten waren. ‘Wanneer ik een discussie met een klasgenoot voer, begeven we ons eigenlijk gewoon in een strijd om erkenning’, vertelt mijn huisgenoot, refererend aan de fanatieke filosofen in onze klas. Uiteindelijk draait het aangaan van discussies en kritische gesprekken om de ander, en diens herkenning en bevestiging. Een streven dat opmerkelijk verregaand blijkt te zijn. ‘Ik realiseer me dat ik zelfs mijn kleding aanpas, zodat mijn gesprekspartner mij als gelijkgestemde herkent’. Na een eindeloos semester van wroeten door de onvatbare zinsstructuren van Hegel, heeft de Duitse filosoof blijkbaar toch nog een indruk achtergelaten. ▲

